

RAFAEL CARIA

EL NOM POPULAR DELS OCELLS A L'ALGUER

Introducció

Vaig començar la recerca sobre l'onomàstica dels ocells de l'Alguer contextualment al recull del lèxic ornitològic de l'albufera de Càlic (1984), i feia temps que pensava de treure de la calaixera les relatives fitxes. Aquesta onomàstica és encara bastant en ús, sobretot entre els pagesos, els pescadors de l'albufera i els del mar de l'Alguer; evidentment, la memòria més ampla d'aquesta específica onomàstica va atorgada als caçadors algueresos, dipositaris d'una tradició antiga. A l'època a la qual ens referim la caça era una prerrogativa de l'aristocràcia ciutadana que de fet era la que es posava al servei dels regnants o bé de llurs dignataris quan aquests passaven algun dia a l'Alguer. De fet, en les cròniques alguereses del cinc-sis-cents –però també en les més recents–, trobem, per exemple, que a l'Emperador Carles V li va ser organitzada una caça al Port del Comte a la qual participaren “prohomens de la ciutat y servidors dells ab molt aparell de cavalls, cans, jagaradors, criats y en dit Port del Compte speraren a Sa Majestat per caçar dos nits” (TODA 1981, 350). Igualment, durant el passatge del Príncep Philibert de Savoia el 2 de juliol de 1619 “partiren per dit Port del Compte lo dit Baró de Montilleó, D. Gaví Manca canonge de esta Santa Iglésia ab la prebenda de Orany, Don Pere Amat, Don Pere Gaya, Don Joan Melai Romaguera, lo Doctor Pere Guió, y molts altres cavallers, y ciutadans, Cassadors ab molts gossos y aparell de cassa [...] Y fent les casses de Calallonga y Timidonis mataren molts moflons y altres casses, de las quals Sa Alteza mostrà gran content” (TODA 1981, 376). Fins, encara, a la primera meitat d'aquest segle els reis savoians tenien com meta escollida l'Alguer per una setmana dedicada a la caça que estava organitzada per un destacat fill d'aquesta ciutat, el Comte Serra de Sant'Elia, Gran Camarlenc del Regne Sard-Piemontès del qual fa bella mostra la “Villa de Sant Elia” transformada de fa més de 30 anys a “Hotel les Trones”.

Si la caça s'ha popularitzat en els darrers 40 anys, és també veritat que la legislació regional de Sardenya protegeix sobretot les espècies sedentàries com la perdiu sarda, el mofló, el cervol sard, etc. La política protectiva, producte d'una llarga campanya de sensibilització, no ha

minvat l'interès per la caça, que ha estat finalment racionalitzada, ni pel coneixement dels noms populars de les aus. De fet, hi ha un renovat interès de les escoles primàries i mitjanes a divulgar el nom popular de les espècies conegudes en el context territorial.

Sobre aquesta matèria no he treballat òbviament amb l'interès i els criteris de l'ornitòleg, sinó del lingüista, encara que m'hagi servit de l'ornitologia per classificar tota espècie amb el corresponent nom científic i explicar, on ha estat possible, el significat i el camí semàntic de cada nom. Per això, el repertori classifica els ocells alfabèticament, però dins de cada fitxa hom trobarà també notícies relatives a l'espècie tractada en relació amb l'hàbitat alguerès; per tant, la col·laboració dels memorialistes respon a aquests criteris metodològics. He de dir que encara una vegada he tingut la sort de trobar com a informants només algueresos per naixement i cultura, particularment apassionats per les respectives feines, i amb dos ancians caçadors amb una memòria de les coses fora del comú. Heus aquí de seguit llurs noms agrupats per àmbits temàtics:

Ocells marins: CANESSA JOAN [*txa Joanica*] nat a l'Alguer el 14 de desembre de 1923, pescador de xarxes, instrucció primària. SALVATORE ANTONI [*Indò*] nat a l'Alguer el 18 de febrer de 1908, pescador de nances, palangres i llences, cap instrucció. SPANO RAFAEL [†] nat a l'Alguer el 19 de juliol de 1925, pescador de xarxes, instrucció primària. SANNA SALVADOR [†], nat a l'Alguer el 22 de març de 1905, pescador de palangre, cap instrucció; SILANOS JOSEP [*Tzulús*] nat a l'Alguer el 23 de novembre de 1915, pescador de llampara, nances, xarxes de fondo, instrucció primària.

Ocells palustres: RIU CARMINE (*Moixó*), nat a l'Alguer el 16 de febrer de 1912, pescador de l'estany de Càlic. PIRAS RAMON (*lo Peutxo*), nat a l'Alguer el 3 de desembre de 1910, pescador de l'estany de Càlic, cap instrucció. CARIA CARMINE (*Radestzky*) nat a l'Alguer el 27 de gener de 1905, pescador de l'estany de Càlic, cap instrucció. MONACO VITTORIO, nat a l'Alguer el 15 de maig de 1925, pescador del Càlic, instrucció primària.

Ocells del camp: MARTINELLI ANTONI, nat a l'Alguer el 16 de novembre de 1946, pastor, instrucció primària. CARTA JOAN, nat a l'Alguer l'1 d'abril de 1924, jubilat i, des de jove, caçador per dilecció, instrucció primària. SOGGIU FRANCESC [*Papalló*], nat a l'Alguer el 4 de juny de 1926, pagès, jubilat i des de jove, caçador per dilecció, instrucció primària. SINI PASQUAL [†] (*bucatxa*), nat a l'Alguer el 3 d'abril de 1898, pagès i agrimensor, instrucció primària.

Amb tot l'agraïment per a aquests col·laboradors, tinc el plaer de

publicar, en aquest número de la revista, un material sincrònic gairebé exhaustiu dels noms dels ocells de l'Alguer, i, en les degudes proporcions, idoni per identificar uns aspectes de la història de la llengua catalana dins d'aquest territori. També he inclòs, en el mateix repertori, les veus pretèrites que han desaparegut de la memòria popular de les quals, tanmateix, he trobat rastres de llur ús en la documentació històrica o bé en la literatura algueresa més llunyana.

Des del punt de vista de l'evolució lingüística del dialecte alguerès, també el present repertori sufraga, d'alguna manera, l'anàlisi històrica basada fonamentalment en l'estudi diacrònic d'aquest dialecte (CARIA 1990). Aquest treball, consegüentment, presenta les mateixes analogies sigui pel que fa a la fonètica i a la morfosintaxi, sigui sobretot als criteris de formació de tot neologisme ornitològic de creació autògena o bé entrat en l'alguerès modern mitjançant uns processos analògics o bé d'adaptació fonètica i morfològica de la llengua d'origen (italià, sard, cors, lligur, etc.) al català de l'Alguer, fenòmens que hem vist reiterats en la toponímia, en l'onomàstica de les herbes i en el lèxic mariner (CARIA 1992, 175-230; Id. 1993, 153-178; Id. 1995, 119-208).

A partir d'aquestes consideracions és evident la influència del sard dins l'àmbit ornitològic amb la presència de 39 veus entre simples i compostes, moltes de les quals són documentades i integrades en l'alguerès des de fa dos segles. La major part d'aquestes veus, malgrat llur procedència, han estat quasi catalanitzades. És aquesta correspondència amb els criteris de la llengua catalana que ens suggereix llur admissió en un futur diccionari normatiu de l'alguerès. Pel que fa a la influència àreal catalana, una vegada més tenim confirmat el pes cultural del català occidental-valencià respecte a l'oriental-baleàric, segons les proporcions indicades en la taula que segueix:

àrea oriental-baleàrica (5): buscaret, colom salvatge, perdiu, polleta de riu, tórtora

àrea occidental-valenciana (14): cabussó, calàndria, canari bord, cardenera, cueta, corbo, fojja, gallineta, grívia, grua, pinsam, rossinyol, solitari, verdrol

veus comunes (3): astor, estornell, tudó

veus pretèrites (6): falzia, llugareta, orenella, passarell, puput, xarlot

veus de creació autògena (8): an(e)dó, falcó de riu, gran pescador, lloqueta, nígril, polleta marina, simó rimbau, valgínya

sardismes (39): àbil, abilastru, harbinjul, bicassa, bicassí, bicatronc, cagassí, cap de moro, conseller, corincucu, corroga, crabetu, crabu de coll verd, crabu de cap vermell, crabu del xiulet, crabu de la cua llarga, crabu de cap negra, crabu de la tallola, cucu, cucumiau, escrividura, esmortí, estria, filomena,

gallina de riu, gaürra, macotu, mèura, montedada, nígril, papamosca, pardal de Sant Pera, piga, punturju, saludarè, tàcola, taperita, vacarju, xònca

italianismes (6): airò, cualla, esparvier, falc pelegrí, falqueto, lloca marina
castellanismes (2): corbo marí, garjà

veus onomatopeïques o d'etimologia incerta (4): birriquetla, guarallo, papéngola, treixe

Des del punt de vista de la cultura popular i de la literatura, a partir de finals de set-cents, es troba un autèntic inventari ornitològic i naturalístic, aplicat a la poesia, en un poema de 76 estrofes elaborat per Bartomeu Simon i dedicat a la Creació *Per lu naximent del Se[nyor N]jostre, un pobra ciapadó a la sua pàtria quant deu alegrar-sana, en versus martel·lians* (ARXIU SIMON-GUILLOT, quadern de 4ff, sense data). La validesa d'aquest repertori és relacionada amb el fet que es tracta d'un material sincrònic al Simon, la major part del qual ha arribat als nostres dies amb alguna corrupció. El text que he pogut consultar en l'esmentat Arxiu, gràcies a l'amabilitat del N. H. Don Mateo Guillot, durant la recerca dels noms dels ocells de l'albufera de Càlic (CARIA 1990), es troba publicat en dos treballs de literatura algueresa (MANUNTA 1988, 159-177; ARMANGUÉ 1996, 196-206); el primer en grafia catalana moderna i el segon fidel al manuscrit. En l'elaboració del les corresponents fitxes, faré referència també a alguns altres autors moderns que citen en llurs composicions poètiques els noms d'ocells que d'alguna manera han inspirat el poeta sobretot en versos d'amor o bé intimístics. Curiosament, quasi tots els ocells esmentats en aquest tipus de poesia són de mida petita com la cadenera, el pinsà, el rossinyol, etc.

De fet, quasi tots els poetes esmenten normalment les aus més domèstiques i ingènues com la tórtora i el colom o colomí i les aus encara més petites com la cadenera, el rossinyol, la merla, etc., també pel fet que en tota època sigui pel cant, sigui per l'aspecte, aquestes han inspirat els nostres poetes més sensibles. Al contrari, en la documentació més antiga que tenim com "La relació original de la vinguda de Carles V a l'Alguer el 1541", les úniques veus ornitològiques citades fan referència a espècies caçades i venudes al mercat com volateria (TODA 1981, 350: "se traguessen axihé per les portes de les cases [...] *anades, colomins...*").

Pel que fa als criteris de transcripció fonètica he adoptat els mateixos que he utilitzat en altres treballs per representar la pronúncia popular. En conseqüència he deixat inalterada la desinència /u/ dels sufixos sards que acaben en *-abu*, *-antzu*, *-arǵu*, *-ariju*, *-astru*, *-eǵu*, *-eju*, *-erru*, *-icu*, *-igu*, *-inǵu*, *-itu*, *-olǵu*, *-reu*, *-tju*, *uǵu*, *-uru*, *-uttu*, etc. alhora que no he fet recurs a la fonètica sintàctica. Per contra, la desinència /o/ en veus

procedents del castellà o bé de l'italià no ha estat modificada a /u/.

Els informants són tretze, amb una digressió generacional que m'ha permès de confrontar tota informació i eventuais discrepàncies fonètiques. El material recollit resulta, doncs, de gran interès també perquè se'n troben rastres documentals i bibliogràfics a partir de la segona meitat del segle XVIII (ARXIU SIMON-GUILLOT; CETTI 1776). Amb aquests informants he pogut localitzar l'hàbitat natural on encara avui viuen les espècies sedentàries o bé transiten i niuen les de pas.

El territori de l'Alguer, malgrat l'antropització del camp i de la faixa destinada al conreu de l'olivera, presenta unes característiques geogràfiques i sobretot mediambientals, de debò, irrepetibles. La geomorfologia és bastant variada i inclou una part planera, bastant ampla, constituïda per dipòsits al·luvionals del quaternari que comença des de la mateixa ciutat fins als confins de la Nurra de Sàsser.

La part muntanyosa es troba a sud, sud-est en el seu terra endins amb els turons d'Escala Picada i de Vallverd, rics de mata mediterrània, d'alzinars i d'un sota-bosc estepós, on abunden mates de llentiscle, murtra, ullastre, aladern, etc. Un llarg perímetre de bosc d'oliveres voreja la ciutat amb tota una xarxa de carreteres blanques, costejades per llargues bardisses que divideixen les propietats, de fa segles. A nord i a nord-oest un sistema de pujols és constituït pel massís de Mont d'Olla amb la mateixa vegetació mediterrània on abunda espontàniament també el margalló; finalment el massís de Mont Timidone que, amb els turons de Punta Cristall i de Cap de Caça, tanca al nord la badia de Port del Comte. Molt interessant, en aquests indrets, és la presència d'una vegetació de garriga que viu en àrees rocoses com ara l'aladern, l'ullastre, el llentiscle, la genestra, la sivina, el socarrell, etc.

Les falèsies que, des dels Lleons, segueixen per Punta Cristall, la Penya per arribar fins a la Cova de Sant Elm, són caracteritzades per impressionants penya-segats, rics de coves de totes les mides, on alberguen colònies senceres de gavines, però també papèngules, cormorans, falcons, baldrigues, i, fins i tot, voltors dels quals es compten una vintena d'exemplars, avui més que mai objecte de protecció pels cosos de forestació regional i per les associacions ambientalistes com per exemple la LIPU. La badia es tanca amb Punta del Liri i Mont Rodedo, amb un paisatge de debò únic i considerat per tothom un autèntic paradís naturalístic, herència que amb la llengua i la història catalana de la ciutat volem que arribi a les futures generacions del tercer mil·lenni.

NOMENCLATOR ORNITOLÒGIC

1. **àbil** m. (†) [*ábil*] *Milvus migrans* (?), Ord. *Falconiformes*, Fam. *Accipitridae*, en cat. milà negre, en it. "nibbio bruno" (PETERSON ET AL. 1987, 95; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 283). Suposo que segons la descripció que en fa Cetti en la seva obra d'història natural es tracti del milà negre (CETTI, *Uccelli*, 1776, 29: "Il nome di aquila esiste nella lingua sarda, e si usa nell'appellazione degli uccelli ... ai quali si dà il nome di *abile* o aquila"... "Ora in virtù della osservazione posso asserire, che qualche razza di aquila esiste; una specie ne ho trattato io medesimo ricevuta da *Ales*, ove la chiamano *aquila nera*"). La lliçó és de procedència centr. log. "abbile" < *AQUILA* (REW 582; DES, I, 41: **àbila**; CETTI, *Uccelli*, 1776, 28) declinat "àbil" en alguerès amb caiguda de la /e/ àtona final, possiblement a finals del segle XIX; la veu fou recollida com a exemple dialectològic per Griera, durant la seva estada a l'Alguer (GRIERA 1928, 328: *l'àbil* l'aquila).

Només els més ancians dels memorialistes entrevistats han recordat l'ús popular d'aquest nom entre els pastors algueresos i dos d'ells m'ho han assignat també com a topònim "la roca de l'Àbil", situat a les vores del Mont de Zirra (CARIA 1993, 94, 440). Joan Palomba proposa en el seu inventari l'invers semblant **acùra** (PALOMBA 1906, 50); així mateix Blasco amb l'inexistent *ág.ira* (àguila) per rotacisme de la /l/ intervocàlica (BLASCO 1984, 227, par. 557) i igualment Sanna (SANNA 1988, 40: *àguila*). Es tracta evidentment d'una espècie quasi extingida en el territori muntanyenc de l'Alguer, amb l'antropització del camp i sobretot amb la caça indiscriminada i s'ha observat la presència d'alguns exemplars a Punta Cristall el 1978 (TORRE 1979, 148).

2. **abilastru** m. [*abirástru*] *Buteo buteo*, ord. *Falconiformes*, fam. *Accipitridae*, en cat. aligot comú, en it. "poiana" (PETERSON ET AL. 1987, 92; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 284). Derivat diminutiu del sard log. **abbilástru** < **AQUILASTRU* (DES, I, 41; SPANU 1851, I, 5: **abbilastru** "aquilotto, sparvier") semblaria una veu, com l'**àbil**, introduïda en l'alg. a finals del segle passat. No és proposable la lliçó introduïda per Torre "Pardajo" referida a l'aligot comú (TORRE 1989, 14), cap memorialista ha reconegut el nom com a veu algueresa. No és, consegüentment, admissible la definició de "Pardal que viu als estanys i caça peix" donada per Sanna ni tampoc la catalanització que fa de la mateixa veu "abilastre" (SANNA 1988, 4); el sufix *-astru-* és típic del sard, deixar-lo així vol dir identificar-ne de seguit la procedència i per tant incloure'l entre els barbarismes algueresos. L'aligot comú és una espècie sedentària protegida, que nia habitualment sobre els alzinars i es veu sovint volejar en les zones a SE i N de la ciutat, com Vallverd, Carrabuffas, Mont d'Olla, i s'alimenta de petits animals, particularment de llebres, però també d'escarbats i rarament d'ocells.

3. **aïró** m. [*ariçó*] *Egretta garzetta*, ord. *Ciconiformes*, fam. *Ardeidae*, en cat.

martinet blanc, en it. garzetta (PETERSON ET AL. 1987, 57; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 146). La veu és de procedència it. "airone", sobre la qual han intervingut tres fenòmens fonètics típics de l'alguerès, d'alguns dels quals ja he escrit en altre lloc també recentment (CARIA 1995, 121). Tractant-se d'un mot pla, el primer veu la caiguda de l'última síl·laba /ne/ amb la transformació en mot agut i el pas a /o/ tancada de la vocal tònica: airòne > airó; el resultat final és degut a la metàtesi de la semivocal /i/ airó > arió. No és, consegüentment, correcta la pr. «airó» proposada per Sanna, així com és incongruent tota la identificació, tant científica com catalana (SANNA 1988, 41). "Airone" ve del long. *aghirone* i és del segle XV, procedeix del llatí *AIRO*, *-ŌNIS* sobre una base germ. **aigiro* (REW 3991; DES, I, 103). La veu probablement ha entrat en l'alg. el segle XIX per influència de la cultura italiana. Tanmateix, ha estat declinada, com moltes altres en català, i ha enriquit el vocabulari ornitològic dels caçadors algueresos i dels pescadors de l'albufera de Càlic. El martinet blanc, de fet, és un ardeide més petit que l'agró blanc, amb bec i cames negres freqüentador de l'albufera; menja en aigües obertes i de poca fondària.

4. **ànedà** (†) [ànara] *Anas platyrhynchos*, ord. *Anseriformes*, fam. *Anatidae*, en cat. ànec coll-verd, en it. germano reale (PETERSON ET AL. 1987, 72; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 201). La veu va ser substituïda per **crabu** (vegeu la fitxa núm. 24) que és de procedència camp. (DES, I, 395; CARIA 1990, 156) d'on ha entrat en l'alg. i el trobem atestat al segle XVIII (СЕРП 1776, 317: "Gli algheresi il chiamano [...] *Crabu*, colla quale significano essi le anitre maggiori"). La veu **ànedà**, que apareix en la relació sobre la vinguda de l'emperador Carles V a l'Alguer al 1541 (TODA 1981, 350: "se traguessen axibe per les portes, gallines, capons, pollastres, oques, *anades*...") i en la poesia de Simon es troba referida a l'**ànedà** imperial (ASG, b. 701: "las *anadas imperials*"). És evident que els algueresos coneixien les ànedes amb els diferents noms especificatius en cat. referits a les característiques "personals" d'aquestes aus; de fet, **ànedà de coll verd** (DCVB, I, 674) és la veu en ús a Catalunya. És probable que la substitució hagi interessat en una primera fase **crabu** per **ànedà** a nivell pagesívol (ASG, b. 701: "Mira cada sort de *crabus*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 203) mentre que a nivell més culte **ànedà** era veu encara usada fins a la fi del segle passat (GUARNERIO 1886, 342). Al *Diccionari* Sanna no sols no trobem aquestes matisacions, sinó la indicació del nom propi declinat a la catalana "crabo" (SANNA 1988, 265) amb una desinència que havia de quedar /u/ —en quant etimològica—, també per assenyalar que es tracta d'un barbarisme. Espècie parcialment migradora, el seu hàbitat alg. preferit és l'albufera de Càlic, Soriguèddu i el llac natural de Bartxa.

5. **an(e)dó** m. [anđó] *Phalacrocorax carbo i aristotelis*, ord. *Pelecaniformes*, fam. *Phalacrocoracidae*, en cat. corb marí gros o bé emplomallat, en it. "cormorano o marangone" (PETERSON ET AL. 1987, 53; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 122). El

substantiu sembla ser un derivat dim. de la veu *àneda* (CARIA 1990, 163) que trobem en l'ús popular fins a cavall del XVIII (ASG, b. 701: "las *anadas* imperials fent bellas demostracions"). L'evolució fonètica que va tenir el mot amb la caiguda de la /e/ prètònica, probablement ha estat contemporània amb el seu ús metafòric donat a una espècie semblant a un anàtide. L'an(e)dó és sinònim de "corb marí" ocell aquàtic, molt semblant a l'àneda, però més gros (vegeu la fitxa núm. 21).

6. astor m. [*astór*] *Accipiter gentilis*, ord. *Falconiformes*, fam. *Accipitridae*, en cat. astor, en it. astore (PETERSON ET AL. 1987, 90; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 286). Veu catalana "astor" procedeix del llatí vulg. *ACCĒPTŌRE* modificació del llat. cl. *ACCĪPĪTER* (REW 68; DCVB, II, 100: **Astor**) de la qual es troba un primer rastre en Lull (*Doctrina Pueril*, 1972, 131: "molt hom ha cavall qui no sap cavalcar e molt hom ha astor qui no.l sap emprar"). Segons alguns autors, els astors sards un temps eren tan famosos que fins i tot el rei Pere III falconejava amb aquests ocells de presa (CETTI, *Uccelli*, 37: "Fara, Carrillo e Vico asseriscono che il Re Pietro d'Aragona si diletta a falconare a preferenza col falcon sardo"). La lliçó és evidentment de procedència catalana difosa popularment en tot el Principat i, doncs, també a l'Alguer (ASG, b. 701: "Mira lus lladras *astors*"; PALOMBA 1906, 50) amb la /o/ tònica tancada (DECLC, I, 464: *ad vocem*); mentre que en italià o bé en sard log. és oberta (DES, I, 141: **astòre**). Per últim, Sanna proposa una transcripció fonètica vacil·lant; d'un cantó, en la popular la /o/ és oberta «astòr», de l'altra, amb l'AFI semblaria tancada i que, en tot cas, seria «astór» i no pas «astúr» (SANNA 1988, 104). L'astor és una espècie parcialment sedentària, viu i niua en l'interior del terme municipal en les zones de Vallverd, Juncarjus, Badderuos, el Castell, etc., i privilegia els alzinars.

7. barbinjul [*balbínjūl*] *Passer domesticus*, ord. *Passeriformes*, fam. *Passeridae*, en cat. pardal comú, en it. passera europea (PETERSON ET AL. 1987, 247; *Encicl. Uccelli Eur.*, III, 119). La veu semblaria d'antuvi ser de procedència log. d'un hipotètic ***barbindzulu**. El nom d'aquest ocell es troba esmentat per primera volta a Simon (ASG, b. 701: "Mira també lus *barbínjuls*") en la grafia de l'època, o sigui sense el rotacisme del grup /rb/ en /lb/ actual (**barbínjūl** > **balbínjūl**) i a Ramon Clavellet en la composició "Abril" (SCANU 1964, 315: "canta al sol lo *barbinjo*"). Sanna en proposa una versió catalanitzada "halbínjol" incoherent amb la lliçó documentada (SANNA 1988, 120). També Blasco acull acríticament la variant popular que li va fer suposar una etimologia decididament inversemblant **balbingu** < *ALBINIU* "albí, blanquinós" (BLASCO 1984, 88: "la b- protetica è una corrispondenza esatta delle condizioni della cosiddetta 'b-eufonica' del sardo"; idem POETTO 1995, VI, 209, nota núm. 1). Prescindint que estem parlant d'un dels ocells més coneguts a tota Europa, el lingüista català, però, no sols no demostra de conèixer-ne l'estructura, sinó també la ma-

teixa veu que no sembla haver recollit sobre el camp. Tothom pronuncia aquest ocell "balbinjul" (també en SARI 1980, 48: "lu *balbingiul* cantant altras arietas"; CHESSA 1979, 13: "Es fulbu coma un *balbingiul*") i no "balbangu" que és la llició proposada per Palomba en la seva "Grammatica" (PALOMBA 1906, 50: *balbingu*). Com hom veu l'etimologia a la qual fa recurs Blasco, acríticament, és del tot incoherent amb l'estructura física d'aquesta espècie: de fet el grup /lb/ actual hauria pogut venir d'un /rb/ inicial, ben representada per Simon a cavall del set-cents. En conclusió la /b/ protètica no pot ser advocada de cap manera, car es tracta més aviat d'una /b/ etimològica que fa referència a "barba", com en una altra veu ornitològica toscana **barbiglione** > **BARBIO**, -ONIS que era nom d'ocell per Polemio Silvio (DES, I, 434). Penso que ***barbindzulu** declinat **barbinjul** pels algueresos, sigui dim. de "barba" en el sentit de "barba petita" a raó de la "gorja negra" que té el pardal, tot semblant a una barba. Espècie sedentària viu en àrees edificades i terres de conreu, rarament lluny de zones habitades. Nia en forats o esquerdes d'edificis, heures, parets, teulades, etc.

8. bicassa [*bikása*] *Scolopax rusticola*, ord. *Charadriiformes*, fam. *Charadriidae*, en cat. becada, en it. beccaccia (PETERSON ET AL. 1987, 132; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 494). La veu procedeix del gall. *BECCUS* "bec" a derivació tenim el cat. cast. becada, l'it. beccaccia, el fr. bécasse, el prov. becasa, el sard bikkátsa (REW 1013; DES, I, 191: *bekkáčča*). La llició alg., que es troba citada per primera volta en Simon (ASG, b. 701: "Mira també las bicassas"), m'ha fet justament suposar, en un altre treball, una més probable interferència del sard (CARIA 1990, 161) que no pas del català. De fet, algú podria opinar que la llició alg. podria ser de procedència catalana oriental a raó del fet que l'Alcover ha enregistrat "becassa" al Rosselló i Conflent (DCVB, II, 403, *ad vocem*), variant que, per cert, podria ser admesa en l'alg., car respondria a l'estructura de la llengua; així ha fet Sanna sense explicar-ne el criteri (SANNA 1988, 131). Això, de totes les maneres, falsaria la veritat històrico-filològica d'aquesta veu on el radical "bic" no és conseqüent al pas de la /e/ a /i/ de bec, sinó que en el sard (així com en el cast. pico i port. bico) és, més aviat, una /i/ etimològica a partir del subs. **bikku** que ha donat els derivats *bikkare*, *bikkirússu*, *bikkalínna*, *isbikkare*, *bikku de nare*, etc. (DES, I, 202). Conseqüentment, la veu sarda *bikkatza* ha entrat en l'alg. passant pel sedàs fonètic del cat. que mal tolera, des de sempre a l'Alguer, els sons durs del sard com la doble velar oclusiva sorda /kk/ o bé l'èxit sufixal amb la consonant linguoalveolar africada sonora /tz/ que, en els augmentatius femenins, en l'alg. eix sempre en -assa, com per ex. bocassa, porrassa, vinassa, etc. Espècie migradora parcial i de pas hivernal, té el seu hàbitat més congenial en zones tapades i humides en els alzinars de Monte Furcadu, Vallverd, les Capelles, etc., i nia als caus de les soques.

9. bicassí [*bikasí*] *Gallinago gallinago*, ord. *Charadriiformes*, fam. *Scolopa-*

cidae, en cat. becadell comú, en it. beccaccino (PETERSON ET AL. 1987, 247; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 495). També per a aquesta veu es podria opinar que la lliçó alg. podria ser de procedència mallorquina (DCVB, II, 403: **Becassina**). En aquest cas, però, tenim un canvi de gènere de m. > f. que no és accidental, sinó perquè la veu podria ser manlleu de l'it. "beccaccino" (CETTI 1776, 248) o del sard. "beccacinu" (SPANU 1851, I, 121), aquesta darrera també manlleu de l'italià; veu que, curiosament, Wagner no ha inventariat. Tanmateix, es pot suposar que amb la normalització de l'italià a Sardenya a partir del 1821 hagi entrat en l'alg. la corresponent veu de l'it. septentrional "becasin" (DEI, I, 472), mot pla al qual, per caiguda de la /n/ final, s'ha transformat en agut i, doncs, "bicassi"; la mateixa cosa, però, podria haver passat amb "beccaccino" per canvi de les /cc/ palatals en doble /s/. Pel que fa a la forma ortogràfica adoptada per Sanna, val el que s'ha dit a la fitxa núm. 8. Ocell de pas, com la becada, és frequentador dels aiguamolls costaners al riu de la Balca i del Càlic on hom n'ha observat el transit. Difícil d'observar de prop, tanmateix, és fàcil reconèixer-lo pel seu vol en ziga-zaga i pel crit ronc i aspre.

10. bicatronc [*bikatrónk*] *Dendrocopos major*, ord. *Dryobates*, fam. *Picidae*, en cat. picot garser gros, en it. picchio rosso maggiore (PETERSON ET AL. 1987, 178; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 189). La veu alg. és una adaptació del sard "biccalinna" (CETTI, *Uccelli*, 83: "I sardi il chiamano dove *Toccadorza*, che vuol dire *toccatrice*, dove *picca linna*, cioè picchia legna"; CABRAS 1897, 6) que significa "pica-llenya", mentre que la versió alg. declina la metàfora amb el nom "bicatronc" a causa de l'afecció que té aquesta au de picar els troncs dels arbres o bé els pals del telefon per buscar d'insectes amb els quals s'alimenta (es vegi també Pucci 1986-87, 56). D'aquest nom no trobem rastres a Sanna. El nom compost ha estat introduït a l'Alguer probablement el segle passat a causa de fortes immigracions del món pagesívol sard. Espècie sedentària té el seu hàbitat en boscos d'alzines, en parcs o bé jardins; nia dins els caus dels arbres

11. birriquetla [*birikéla*] *Puffinus puffinus*, ord. *Tubinares*, fam. *Procellariidae*, en cat. baldriga pufi, en it. berta minore (PETERSON ET AL. 1987, 50; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 83). La veu, de primer antuvi, es presenta del tot enigmàtica i en l'estat actual m'atreveixo a fer algunes conjectures. Abans de tot, el radical ***birri** faria suposar una procedència celto-basca del nom també a raó del fet que el tord comú (*Turdus philomelos*) pren el nom de "Birigarro" (PETERSON ET AL. 1987, 207). També el gall dindi, com a dialectalisme umbre, presenta un radical molt semblant ***birr** entès, en origen, com crida (DEI, I, 528.6: "voce di richiamo"). El sufix **-uetla** dóna la idea d'un diminutiu, més aviat de procedència castellana com ara **abueta** > llatí vulg. *AVIŎLA* (REW 830; DCECH, I, 24: **abueta**). Això faria suposar que l'element etimològic seria **berri** > **birri** per canvi de la /e/ pretònica a /i/. La veu, enregistrada també per Sanna (SANNA 1988, 138), conse-

güentment podria ser de procedència barbaricina on abunda l'element basc i introduïda en el món mariner amb la transhumància que en èpoques antigues els pastors de Barbagia feien en la Nurra algeresa, una part de la qual voreja la platja de Mont Girat i la cala de Portitxol; d'aquí els contactes amb els pescadors algeresos (CARIA 1996, 163). Espècie migradora parcial. El seu hàbitat preferit són les aigües més properes a la costa que no pas pelàgiques; niua, segons els pescadors entrevistats, en els penya-segats de Cap de Caça, la Foradada, l'Illa Plana, etc.

12. buscuret [*bruskaréi*] *Sylvia sarda*, ord. *Passeriformes*, fam. *Sylviidae*, en cat. tallareta sarda, magnanina sarda (PETERSON ET AL. 1987, 218; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 380). La veu és evidentment catalana i més aviat baleàrica (Mallorca, Menorca) i no resulta enregistrada per Sanna en el seu *Diccionari*. A aquestes illes i particularment a Menorca la tallareta sarda es diu **busqueret** (MAYOL SERRA 1988, 100) i molt probablement d'aquí ha entrat en l'alg. (ho tenim també com malnom FADDA 1974, 15: "bruscarèt") on s'hi va afegir una /r/ protètica, probablement calc del sard camp. "bruscaïnu" < nap. o it. *bruscare* "abrusar" (PRATI 1951, 174; DEI, I, 617: **bruscare**.2; DES, I, 231: **bruskáu**) veu que també ha entrat en l'alg. del XVIII (ASG, b. 701: "Mira-ta lus *bruscaïnu*"; TODA 1903: "Algun petit *bruscaïnu*" [1796]) per a assenyalar la mateixa espècie. En aquesta hipòtesi el radical de **bruscaïnu** canviaria la relació semàntica entre **bruscaret** i **buscuret**; el segon derivaria de *bosc* (REW 1419b) alhora que la seva etimologia procediria de *busca* car el dit ocell habita entre les busques o branquillons més prius dels arbusts (DCVB, II, 753), mentre que el primer es relacionaria amb el color obscur de les plomes. De fet, la *Sylvia sarda* és tota obscura, amb els tarses vermells i la coa llarga, un poc aixecada; és una espècie sedentària i és present a tot el territori.

13. cabussó [*kabusó*] *Tachybaptus ruficollis*, ord. *Podicipediformes*, fam. *Podicipedidae*, en cat. cabuset, en it. tuffetto (PETERSON ET AL. 1987, 45; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 62). La veu és evidentment un arcaisme occidental-valencià i deriva del verb *cabussar* o sigui de *cap* més el sufix verbal *-ussar* (DECLC, II, 514: *Capbussar*); fonèticament és la mateixa que a Lleida, Massalcoreig, Tortosa, Pego (DCVB, II, 795, Fon.) i des d'un punt de vista etimològic, la metàfora del nom respon a la natura mateixa d'aquesta espècie: la d'estar constantment capbussant-se a la recerca d'aliment o per a protegir-se de qualsevol perill (MAYOL SERRA 1988, 31). La lliçó alg. fou enregistrada per Cetti en la segona meitat del segle XVIII (CETTI 1776, 286: "Gli algheresi il chiamano *Cabuçó*") i per Simon en parí època (ASG, b. 701: "...y *Cabussions*").

Com a veu ornitològica no ha estat enregistrada en el *Diccionari* de Sanna. El **cabussó** té un aspecte característic per la falta de coa, a l'estiu és marró fosc pel damunt, més pàl·lid per sota amb galtes i gorja color castany. És sedentari i

molt visible durant l'hivern a l'estany de Càlic i al riu de la Balca, on nia.

14. cagassí [kağasi] *Parus major*, ord. *Passeriformes*, fam. *Paridae*, en cat. mallerenga carbonera, en it. cinciallegra (PETERSON ET AL. 1987, 234; *Encicl. Uccelli Eur.*, III, 31). El nom "cagassí", sembla un producte més aviat onomatopeic (Pucci 1986-87, 97), de procedència sassaresa on, probablement a raó de la manera de cantar (tsinc, tsinc; txair, txair; txi, txi, txi, etc.) li ha estat atorgat el nom de "cagatsú-cagatsú" (LANZA 1980, 48), declinat a l'Alguer, probablement el segle passat, amb el més simpàtic **cagassí**, així mateix resulta inventariat per Sanna (SANNA 1988, 161). L'ocellet té un gran atractiu; "acròbata consumat, li agrada suspendre's cap per avall de les branquetes, bota i cerca a totes les esclertes i racons de l'escorça, larves i insectes per alimentarse" [...] "Sap imitar bastant bé cants d'altres aus" (MAYOL SERRA 1988, 103). En el territori de l'Alguer abunda particularment en els boscos d'oliveres i de pins, a Mont d'Olla i a Barta; nia als caus dels arbres i fins i tot dins el tubs de ferro.

15. calàndria [kałándria] *Melanocorypha calandra*, 12 cms., ord. *Passeriformes*, fam. *Alaudidae*, en cat. calandria, en it. calandra (PETERSON ET AL. 1987, 45; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 208). La llicó procedeix del ll. vulg. **CALANDRIUS* o **CALANDRIA* (REW 1486) i aquest del gr. *χαλαδριοζ* (DECLC, II, 407: *Calàndria*) amb un èxit fonètic del tot igual al de Tortosa i Maestrat (DCVB, II, 836: *ad vocem*; POU 1580, 28), d'on es dedueix que hagi arribat a l'Alguer. La veu ha estat enregistrada per Bartomeu Simon en el ja citat *Naixement* (ASG, b. 701: "Lus pinzans y las *calandrias*:/ qui acentus forman tan bels"; idem en ARMANGUÉ 1996, 201) i per Sanna que proposa una transcripció fonètica amb rotacisme de la /l/ intervocàlica (SANNA 1988, 163) que en aquesta veu -com en d'altres- no presenta rotacisme. Ocell sedentari nia a terra i el seu hàbitat alguerès són els erms pedregosos de la Nurra, però també terres de conreu com "Sorigueddu", "Mamuntanes", Els Plans, la Vall de l'Infern, "Juncarjus", etc.), té un cant ric i variat amb interposicions freqüents d'imitacions d'altres ocells.

16. canari bord [kañári bõtt] *Serinus serinus*, 11 cms., ord. *Passeriformes*, fam. *Fringillidae*, en cat. gafarró, en it. vercellino (PETERSON ET AL. 1987, 251; *Encicl. Uccelli Eur.*, III, 91). El substantiu "canari" que respon al nom d'aquest ocell (POU 1580, 28), fa evident referència al gentilici de les Illes Canàries, des d'on s'importà aquesta espècie cap al segle XVI (DECLC, II, 467). El nom alg., consegüentment, no és "verderol bord" (Pucci 1986-87, 111), sinó "canari bord" tal com m'ha estat donat pels memorialistes entrevistats, arcaïsme d'evident procedència cat., amb èxit fonètic occ'val (DCVB, II, 904.a. *Canari bord* o *de muntanya*). El nom simple ha estat enregistrat per Palomba (PALOMBA 1906, 50: "canari"), però no confio que es tracti de la mateixa espècie així com no és la mateixa espècie la que assenyalava Sanna en el seu *Diccionari* (SANNA 1988,

171). Canta des del cim d'un arbre o bé en vol amb una ràpida sibilant dringadissa, amb ocasionals trinats com de Canari. El seu hàbitat alg. privilegiat és la perifèria en bosc d'oliveres de l'Alguer o bé la mata mediterrània dels turons de Vallverd, Mont d'Olla i Zirra.

17. cap de moro [kadəmǝru] *Saxicola torquata*, 13 cms., ord. *Passeriformes*, fam. *Muscicapidae*, en cat. bitxac comú, en it. saltimpalo (PETERSON ET AL. 1987, 199; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 298). La lliçó alg., de la qual en tenim rastre en Simon (ASG, b. 701: "lus *cap de morus* i *qüetas*") és la traducció en cat. del sard "conca de moru" (MASSALA 1808, 100: "il Capinero [...] che i sardi chiamano *Filomena e Conca de moru*"; ROLLA 1895, 15) o sigui "cap de moro" (també en MANUNTA 1988, 165 i ARMANGUÉ 1996, 202). No s'entén el criteri per què aquest nom compost s'ha tornat simple en Sanna que enregistra aquesta veu *capde-moru* a raó de la seva aglutinació fonètica (SANNA 1988, 177). És evident que també en aquest cas el nom és relacionat amb l'aspecte cromàtic d'aquest ocell. De fet, l'au en qüestió té el cap totalment negre com els moros, d'antiga memòria també per als sards. El cant del bitxac comú consisteix en notes dobles irregulars, repetides ràpidament; nia als bardissars, sovint al peu d'un petit arbust o d'una planta grossa i el seu hàbitat alguerès privilegia les àrees de "Sorigueddu", Vallverd, els turons de "Timidone", "Rodedu".

18. cardenera [katðanǝra] *Carduelis carduelis*, ord. *Passeriformes*, fam. *Fringillidae*, en cat. cadenera, en it. cardellino (PETERSON ET AL. 1987, 251; *Encicl. Uccelli Eur.*, III, 92). La veu és de procedència llatina **CARDUELARIA* < *CARDUUS* "card" (REW 1687) a raó de l'hàbit que aquest ocell té de picotejar les petites llavors que faquesta planta, posant-s'hi damunt. La lliçó alg., que tenim documentada a partir del S. XVIII, és "cardenera" (ASG, b. 701: "Mirata las *cardaneras*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 201) i tot faria suposar que sigui un arcaisme de procedència valenciana [València, Cullera] (DCVB, II, 808: **Cadenera**. Fon. *karðanǝra*) que trobem també a principis de segle en la poesia "Abril" de Ramon Clavellet (SCANU 1964, 315: "La *cardanera* alegra pren lo vol") i en el sard mer. (CABRAS 1897, 6: *cardanèra*). El pas del grup /rd/ > /ld/ deu haver-se consolidat durant la primera meitat d'aquest segle com resulta en la poesia de Catardi (CATARDI 1971, 45: "canta una *caldanera* an cara mata") i en l'inventari proposat per Palomba (PALOMBA 1906, 50: *la caldanera*); al contrari Sanna en torna a proposar la versió històrica que és la correcta (SANNA 1988, 182: *cardenera*). La discussió sobre aquesta veu sufragaria les argumentacions de l'Alcover i no pas les de Coromines a propòsit de *cadenera* sortit d'un més antic i hipotètic **cardenera* (DECLC, II, 387-50), lliçó que no seria més hipotètica sinó real, vista la documentada existència a l'Alguer (i a Càller), des d'antiga data. Espècie sedentària, nia en arbres i té el seu hàbitat en jardins, fruiters i conreus entorn a la ciutat.

19. colom salvatge [kuròm salvağa] *Columba livia*, ord. *Columbiformes*, fam. *Columbidae*, en cat. colom roquer, en it. piccione selvatico (PETERSON ET AL. 1987, 251; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 116). Veu composta procedent del ll. *CŌLŪM-BUS* plus *SILVATICUS* "colom salvatge" (REW 2066, 7922), és de procedència baleàrica [Mallorca, Menorca] (DCVB, III, 275: *Colom salvatge*; MAYOL SERRA 1988, 67) amb l'única diferència que la versió alg. d'avui presenta el rotacisme de la /V intervocàlica (GUARNERIO 1885, 305: "I lu *curóm* li raspón"; CHessa 1979, 6: "lu puntulgiu no es nat *curom*"; SANNA 1988, 214) respecte a la llició del set-cents atestada per Bartomeu Simon (ASG, b. 701: "Mira-ta ancara 'ls *culons*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 203). En un sol cas trobem el la poesia algueresa "coloma" al femení car referit metafòricament a una dona (TODA 1981, 140: "No tinguis por *coloma*"). El colom salvatge té el seu hàbitat natural en els penya-segats i coves a NO del Cap de Caça raó per la qual una d'aquestes coves ha estat batejada pels pescadors "gruta dels colombs" (CARIA 1993, 136); però també és present en els turons rocosos de l'interior. Nia en colònies a dins coves o esclotxes en les costeres de NO i de SO de l'Alguer (CETTI 1776, 141: "poi in una estensione di cinque miglia da Porticciolo a Capo della Caccia, poi dalla punta de' Liri, estremità di Porto Conde fino alla torre di Polliry").

20. conseller [kunsalɛ] *Erithacus rubecula*, ord. *Passeriformes*, fam. *Turdidae*, en cat. pit-roig, en it. pettirosso (PETERSON ET AL. 1987, 196; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 312). A diferència del cat. o bé de l'it. amb dues llicions procedents de *PĚCTUS* "pit" (REW 6335) plus l'adj. "roig" a raó del color taronja intens que tenen els adults, la variant alg. del pit-roig és més aviat producte d'una metàfora probablement a causa de l'actitud gallarda d'aquest ocelllet envers de l'home; s'hi acostava molt, al punt de suggerir la idea que li doni assistència, consell. Aquest nom tan original el trobem atestat a partir de la segona meitat del segle XVII (CETTI 1776, 220: "Meravigliosi nomi si danno in Sardegna al Pettirosso; gli Algheresi il chiamano *Consigliere*"). La versió alg. és també confirmada per Bartomeu Simon en els seu *Naixement* (ASG, b. 701: "y lus que diun *Cunsallers*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 202) i troba les seves arrels en el campidanès "Consilleri" (MARCIALLIS 1910, 13; DES. I, 373: **konsidzare**), introduït a l'Alguer i consegüentment declinat en el cat. **conseller** (vegeu també en SANNA 1988, 240). No és, per això, admissible la llició **Petirruiu** proposada per Torre que deu haver-se servit d'una font oral no algueresa i, a més, no identificable (TORRE 1989, 16). Espècie sedentària, nia en boscos, però durant l'hivern privilegiava els jardins, els hardissars que delimiten finques i olivars.

21. corbo [kɔɫbu] *Corvus corax*, ord. *Passeriformes*, fam. *Corvidae*, en cat. corb, en it. corvo (PETERSON ET AL. 1987, 196; *Encicl. Uccelli Eur.*, III, 148). Veu de procedència llatina *CŪRVUS* "corb" (REW 2423). La llició alg. podria ser més aviat un arcaisme valencià del segle XV ja citat en els *Sermons* de Sant Vicent

Ferrer (DECLC, II, 922-22: *corvos*) i sedimentat en l'alg. modern amb /o/ tònica oberta, betacisme de la /v/ i èxit en /u./ de la /o/ àtona final (ASG, b. 701: "Mira tota sort de *corbus*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 203; DCVB, III, 515: **Corb.** fon.). Conseqüentment un préstec del sard és d'excloure també a raó del fet que la veu, sigui en el log. sept. sigui en el camp., té la /o/ tònica tancada (DES, I, 390: **kórvu**; contra BLASCO FERRER 1984, 227, par. 557, que assenyala una inexistent /o/ tònica oberta a la veu sarda [+sd. /krrɔ̃b.u]). Amb el temps el grup /rb/ ha passat per rotacisme a /lh/ (PALOMBA 1906, 50: lu *còlbu*) probablement en una època més tardana respecte al grup /rd/ (CARIA 1990, 44, nota 72). La lliçó a més es troba popularment usada com a malnom (FADDA 1974, 15: "lu còlbu") i en la toponímia (CARIA 1993, 107: "Lo pou del *Corbo*") i com a blasfèmia (PALOMBA 1911, 219: "Que ta mengin lus *corbus*"). En el *Diccionari* Sanna trobem la lliçó catalana "corb" (SANNA 1988, 240) i no l'alg. "corbo" que és l'autènticament popular. El corb reial és espècie sedentària i no gaire nombrosa a tota Sardenya fins dels temps de Cetti (CETTI 1776, 69) i a l'Alguer s'hi compten nombroses parelles. Nia sobre les rames més altes dels alzinars, però també en les altes roques de Vallverd i de la Guixera (CARIA 1993, 96 i 136).

22. corbo marí [kɔ̃θbu marí] *Phalacrocorax carbo et aristotelis*, ord. *Pelecaniformes*, fam. *Phalacrocoracidae*, en cat. corb marí, en it. marangone e marangone col ciuffo (PETERSON ET AL. 1987, 53; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 122). Aquest ocell aquàtic, per analogia amb el color negre del corb terrestre, si bé enregistrat en it. (CETTI 1776, 328: "Porto Conte abbondante di pesca è ancora uno de' luoghi, ove più abbonda il Corbo acquatico predatore de' pesci, e **Corvo**, ma **marino** il chiamano ivi e per altre parti di quella costiera..."), és evident que es tracta del **corbo marí**, veu aquesta no enregistrada en el *Diccionari* de Sanna. En aquest cas, el nom compost veu aplicat, per analogia, l'hipotitzat arcaisme *corvo* (vegeu la fitxa 20) sobre una base catalana, valenciana i baleàrica del nom d'aquesta espècie (DCVB, III, 515.2: *Corb marí*;). A raó de la seva abundant presència els romans batejaren "Coracodem portum" el port de l'Alguer i *Corax* la veïna vila (CARIA 1993, 20, nota 41). Espècie parcialment migradora, com altres aus aquàtiques, nia a l'estany de Càlic o bé a la Foradada i a l'illa Plana.

23. corrincucu [kõɲinkúku] *Vanellus vanellus*, ord. *Charadriiformes*, fam. *Charadriidae*, en cat. fredeluga, en it. pavoncella (PETERSON ET AL. 1987, 124; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 442). La veu composta aglutinada en l'alg., ve del sard log. *kórr in kúkkuru* a la lletra "corn sobre el cap" a raó d'unes quantes plomes semblants a una hanya que s'aixequen sobre el cap (DES, I, 387: **kórru**; CETTI 1776, 254: "Il Capo di Sopra ugualmente che il Campidano può testificare l'abbondante venuta della pavoncella, poichè e il *cor in cucuru*, che vuol dire "corno in cucuzola"). El nom d'aquesta au ha entrat en l'alg. probablement durant el segle XIX i s'ha transformat en mot simple, amb la caiguda de l'última síl·laba.

Enregistrat per Sanna, aquest autor volent donar un nou carnet d'identitat a l'au, declina el nom "corrincuco" que és com dir que li ha posat la barretina i a més el fa "pardal marí" (SANNA 1988, 261). La fredeluga és una au gregària de pas hivernal i es veu en general als aiguamolls de Mamuntanes, Soriguèddu, Zirra, etc.

24. corroga [kuřõga] *Corvus corone cornix*, ord. *Passeriformes*, fam. *Corvidae*, en cat. cornella emmantellada, en it. cornacchia bigia (PETERSON ET AL. 1987, 245; *Encicl. Uccelli Eur.*, III, 147). Manlleu del sard camp (DES, I, 384: **korránkra**; SPANO 1851, 137: *cornacchia*, mer. **carrõga**) amb pas de la /o/ protònica a /u/ (ASG, b. 701: "Mira més de qualsasia la *currogas*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 201; FADDA 1974, 15: "currõga"), ve del llat. *CORNACULA* "cornella" (REW 2238). Contràriament al que sosté Blasco Ferrer, la veu en alg. té la /õ/ tònica oberta (SANNA 1988, 262) i no pas tancada (BLASCO FERRER 1984, 227, par. 557: *kuřõga*). Aquesta veu es troba ja atestada en l'alg. a la segona meitat del segle XVIII (CETTI 1776, 72: "*Corroga* la chiamano i sardi assai generalmente"). Espècie sedentària i longeva viu en erms i nia en boscos d'oliveres, eucaliptus, però també a les vores de la ciutat. Petites agregacions són visibles en tot el camp conreat alguerès com "el saltet de la Marquesa", "Pajasso", "la Trompeta", "Vallverd", "les Capelles", etc.

25. crabetu [krabẽtu] *Anas crecca*, ord. *Anseriformes*, fam. *Anatidae*, en cat. xarxet comú, en it. alzavola (PETERSON ET AL. 1987, 71; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 203). El nom d'aquesta au **crabetu** és manlleu del sard mer., dim. de **crabu** < ll. *CAPER* "moltó" (REW 1624.b). nom amb el qual al Campidà s'assenyalen els ànecs de mida més grossa que el xarxet comú (vegeu la fitxa núm. 25). La veu és atestada en l'alg. a partir del segle XVIII (CETTI 1776, 317: "Gli algheresi il chiamano *Crabedu*, diminutivo della parola *Crabu*, colla quale significano essi le anitre maggiori"). Amb el temps la /d/ cacuminal ha passat al so linguo-dental sord /t/ donant finalment l'èxit alguerès (CARIA 1990, 159). La veu -per bé que popular a l'Alguer-, no es troba inventariada en el *Diccionari* Sanna. Espècie de pas, a l'hivern freqüenta els aiguamolls de l'interior com Soriguèddu, l'estuari del riu de la Balca i l'estany de Càlic.

26. crabu de coll-verd [krabu dẽ kõl vẽt] *Anas platyrhynchos*, ord. *Anseriformes*, fam. *Anatidae*, en cat. ànec coll-verd, en it. germano reale (PETERSON ET AL. 1987, 72; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 201). La veu composta fa referència al subs. **crabu** (vegeu la fitxa núm. 24) i és de procedència camp. (DES, I, 395; CARIA 1990, 156) d'on ha entrat en l'alg. i el trobem atestat al segle XVIII (CETTI 1776, 317: "Gli algheresi il chiamano *Crabedu*, diminutivo della parola *Crabu*, colla quale significano essi le anitre maggiori"). La veu evidentment substituï el genèric *àneda* que apareix en la relació sobre la vinguda de l'emperador Carles V a l'Alguer al 1541 (TOJA 1981, 350: "se traguessen axilbe per les portes, gallines.

capons, pollastres, oques, *anades...*”) i que en la poesia de Simon trobem referida a l’*àneda* imperial (ASG, b. 701: “las *anadas imperials*”). És evident que els algueresos coneixien les ànedes amb els diferents noms especificatius en cat. relacionats a les característiques “personals” d’aquestes aus; i *àneda de coll verd* (DCVB, I, 674) és la veu en ús a Catalunya. És probable que la substitució hagi interessat en una primera fase **crabu** per *àneda* a nivell pagesívol (ASG, b. 701: “Mira cada sort de *crabus*”; idem en ARMANGUÉ 1996, 203) mentre que a nivell més culte *àneda*, era veu encara usada fins a la fi del segle passat (GUARNERIO 1886, 342). Al *Diccionari* Sanna no sols no trobem aquestes matisacions, sinó la indicació del nom propi declinat a la catalana “crabo” (SANNA 1988, 265) amb una desinència que havia de quedar /u/ també per assenyalar que es tracta d’un barbarisme. Espècie parcialment migradora, el seu hàbitat alg. preferit és l’albufera de Càlic, Soriguèddu, el llac natural de Bartxa i els artificials de Mont Ritxo i de Vallverd.

27. crabu de cap vermell [*krabu de káp valmɛl*] *Aythya ferina*, ord. *Anseriformes*, fam. *Anatidae*, en cat. morell cap-roig, en it. moriglione (PETERSON ET AL. 1987, 75; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 217). També aquesta veu, com la precedent, fa referència a una àneda caracteritzada pel color roig de les plomes de cap. El nom alg. d’aquesta espècie havia de ser “àneda de cap vermell” com a Menorca (DCVB, I, 674.3). Substituint el nom genèric amb **crabu** de procedència camp., ha quedat el complement d’especificació de la veu original (CARIA 1990, 156). El morell cap-roig és espècie migratoria parcial, el seu hàbitat preferit són les aigües dolces, riques de vegetació palustre, canyissars, com per exemple, el llac artificial de Soriguèddu, on nia; mentre que a l’hivern prefereix les aigües salabroses com les de l’estany de Càlic.

28. crabu del xiulet [*krabu del xiurét*] *Anas penelope*, ord. *Anseriformes*, fam. *Anatidae*, en cat. ànec xiulador, en it. fischione (PETERSON ET AL. 1987, 69; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 208). També en aquest cas el nom li deriva a raó del seu principal motiu d’atracció: un xiulet particularment agut i intens que fa el mascle (CARIA 1990, 157); a Menorca per aquesta especificitat es diu “àneda siuladora” (DCVB, I, 674.10), així com en it. es diu, per la mateixa raó, “fischione” (DEI, III, 1654). Encara que en l’alguerès falti el derivat substantival “siulador/a”, no es pot excloure, com per a altres aus, un origen baleàrica d’aquest nom. Ocell de pas, a l’hivern és marítim, però també gosa estar a l’estany de Càlic o a les aigües dolces de Soriguèddu.

29. crabu de la cua llonga [*krabu de la kúa lɔnga*] *Anas acuta*, ord. *Anseriformes*, fam. *Anatidae*, en cat. ànec cuallarg, en it. codone (PETERSON ET AL. 1987, 72; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 210). També en aquest cas el nom està vinculat semànticament amb la mateixa estructura física d’aquesta espècie: la de tenir la

part posterior negre i sobretot punxeguda (CARIA 1990, 157). En menorquí el nom corresponent és “ànedà amb coa” (DCVB, I, 674.21) i també en it., per aquesta seva especificitat es diu “codone” (DEI, II, 1001). No se sap si l'especificació “de la cua llonga” és una forma arcaica sobreviscuda en l'alg. o bé una forma analògica moderna. Espècie de pas hivernal, el seu hàbitat preferit són les aigües salabroses de l'estany de Càlic i no nia a Sardenya.

30. crabu de cap negra [*kraβu de káp nęgra*] *Aythya fuligola*, ord. *Anseriformes*, fam. *Anatidae*, en cat. morell de plomall, en it. moretta (PETERSON ET AL. 1987, 76; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 219). Encara una vegada, un detall de l'estructura física ha servit per batejar en sard aquesta espècie que efectivament es diu “anàdi concaniedda” (MARCIALIS 1910, 4; MOCCI, SECCI 1986, 58), declinat en alguerès “crabu de cap negra” (CARIA 1990, 158). Tant en sard com en alguerès, català i italià (moretta), el nom respon semànticament amb l'adg. del científic “fuligola” < *FULIGO*, -*ĪNIS* “fuligine” (DCVB, VI, 6), o sigui, obscura com efectivament és el color del plomall en el mascle. Espècie gregària i capbussaire i ocell de pas hivernal, el seu hàbitat preferit a l'Alguer és el petit llac de Sorigueddu, el natural de Barxa i l'estany de Càlic; no nia a Sardenya.

31. crabu de la tallola [*kraβu de la talǵra*] *Anas querquedula*, ord. *Anseriformes*, fam. *Anatidae*, en cat. xarraslet, en it. marzaiola (PETERSON ET AL. 1987, 73; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 211). Contràriament als noms precedents que fan referència a uns aspectes físics d'aquestes aus aquàtiques, per a l'espècie en qüestió els algueresos han fet recurs a una metàfora; a la lletra en cat. designa l'“ànedà de la corriola”. La “tallola” < *talla* veu marinera comú al cat. ant. al cast. i al prov. és veu marinera amb el significat de “carriola, puletja” (JAL 1850, 1423); la veu, podria ser manlleu de l'it. o del sard (DES, I, 461: **tal'òla**) i correspon a una mena de politja usada per la gent del camp per poar l'aigua o alçar pesos de terra. Hom sap que la roda que gira dins de la politja, sobretot quan no és lubricada, produeix un soroll particular. L'ànec en qüestió -sobretot el mascle- produeix un particular soroll sec vibrant o escarrinxant, tot semblant en la fantasia dels pescadors de l'albufera de Càlic al d'una corriola: d'aquí el seu nom (CARIA 1990b, 158). Ocell de pas durant el mes de març, costum pel qual a Itàlia s'hi clona el nom de “marzaiola”; té el seu hàbitat ideal en les aigües de l'estany de Càlic.

32. cualla [*kuála*] *Coturnix coturnix*, ord. *Galliformes*, fam. *Phasianidae*, en cat. guatlla, en it. quaglia (PETERSON ET AL. 1987, 107; ; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 379). La veu -que no resulta inventariada per Sanna-, segons Coromines, més que del llat. *COACŪLA* (REW 2004) com a veu imitativa (DEI, I, 3169), el mot romànic en oc. ant. catla, fr. ant. quaile, it. quaglia, procediria del germ. ant. *QUAHTĪLA*, importat com a terme de falconeria, sobre el qual, sens dubte, intervingueren

factors onomatopeics (DECLC, IV, 713). La veu alg. és més aviat manlleu de l'it. "quaglia", però podria haver entrat mitjançant el camp. on és difosa (SPANI 1851, II, 332; CABRAS 1897, 6: Circurí, **Quaglia**) per probable antiga influència pisana, substituïnt el cat. *gualla*. La veu és atestada en el *Naixement* de Bartomeu Simon de final del segle XVIII (ASG, b. 701: "Mira també las bicassas,/ las *quallas* y las pardiús") com a conseqüència de sensibles corrents migratòries que des del sud de Sardenya a partir del 1600 hi han hagut cap a l'Alguer (CARIA 1990a, 43). Espècie parcialment migradora té el seu hàbitat més congenial als voltants del llac de Bartxa, dels herbassars i sembrats de Sorigueddu i Mamtanas on també cria i troba abundosa alimentació.

33. cucu [kúku] *Cuculus canorus*, ord. *Cuculiformes*, fam. *Cuculidae*, en cat. cucut, en it. cuculo (PETERSON ET AL. 1987, 165; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 126). Expressió onomatopeica a imitació del cant del mateix ocell, procedeix del ll. *CŪ-CŪLUS* (REW 2360) i es troba en les diverses varietats romàniques i no com ara el cat. ant. *cogul*, el cast. *cucillo*, el fr. *cocu*, el mossàr. *ququ*, etc. (DECLC, II, 1084). La lliçó alg. és un evident manlleu del sard log. o camp. (DES, I, 414: **kúkku**) i ja es troba esmentat per Bartomeu Simon en el seu "Naixement" (ASG, b. 701: "Mira-ta lu *cucu*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 203) en Cetti (CETTI 1776, 86: "Ciò che quì si chiama *Cucu*, non è altro che il comun Cuculo d'Europa") i finalment en Palomba com a expressió idiomàtica (PALOMBA 1911, 218: "Ès vell més del *cucu*"). Inventariat també per Sanna amb desinència /u/ (SANNA 1988, 273) no es comprèn perquè, per analogia amb casos semblants, no hagi canviat a /o/ la desinència àtona final. Ocell de pas, té el seu hàbitat en vores de boscos, erms amb arbusts, voltants de l'estany de Càlic i a l'interior on hi ha presència de cirerers. Poliandre, és de cria parasita. Posa un sol ou a cada niu i el cucut, una volta nat, llença els altres ous fora del niu i els ocells adoptius el coven com si fos d'ells.

34. cucumiau [kukumiáü] *Athene noctua*, ord. *Strigiformes*, fam. *Strigidae*, en cat. mussol comú, en it. civetta (PETERSON ET AL. 1987, 165; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 117). Veu onomatopeica que fa referència al crit, com altres veus de caire ornitològic procedents del sard; també aquesta expressió és manlleu del log. *kukumiáü* "musol comú" (REW 1898; DES, I, 416). La veu és documentada per Bartomeu Simon a cavall del S. XVIII (ASG, b. 701: "Mirata lu *cucumiau*, que per no saber cantà"; idem en ARMANGUÉ 1996, 202) i enregistrada en la mateixa època per Cetti (CETTI 1776, 66: "*Cuccumiau* è il nome sardo della civetta; questo nome [...] potrebbe essere una conservazione del nome latino, che fu già *cicumia*"). No és fiable la lliçó inventariada per Palomba (PALOMBA 1906, 50: "civeta") que prou vegades ha introduït el nom italià per evident falta d'investigació (i la pobre llista de veus recollides ho demostra clarament) com igualment Blasco, tot indicant per la mateixa veu una encara més errada /e/

tancada enlloc d'oberta (BLASCO FERRER 1984, 227. par. 557: *c'ivéta*). Sanna enregistra la lliçó igual a la que proposo (vegeu també TORRE 1989, 16), quan, al contrari, si hagués mantingut el mateix criteri, hauria d'haver declinat "cucomiao" (SANNA 1988, 273). Espècie sedentària present a tota Sardenya, viu en solitari en cases enderrocades del camp o bé a zones humides amb preferència pels terrenys oberts amb escassetat d'arbres.

35. cueta [*kyéta*] *Motacilla cinerea*, ord. *Passeriformes*, fam. *Motacillidae*, en cat. cuereta blanca, en it. ballerina bianca (PETERSON ET AL. 1987, 191-192; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 249). Arcaisme de procedència occ/val (DCVB, III, 813: **cueta**-Fon.; POU 1580, 28: *coeta*) el nom segons Coromines derivaria d'un probable *CAUDA-ERECTA* "cua dressada, erecta" com efectivament duen les Motacillides (DECLC, II, 1073: *Cua*). També les altres dues espècies que transiten a l'Alguer prenen genèricament el mateix nom (vegeu també TORRE 1989, 16). La veu va ser enregistrada per Simon (ASG, b. 701: "lus cap de morus y *qüetas*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 202) amb una grafia aproximada. Cetti enregistra només dues espècies que són les hivernals, però no amb el nom alg. (CETTI 1776, 213: "Due spezie di Cutrettole compagno in Sardegna; l'una spezie è quella dal petto nero, l'altra è quella dal ventre giallo") que, al contrari trobem en la poesia "Matinada de primavera" de Carmen Dore (PAGÈS I MERCADER 1960, 140: "la tímida "cueta" enjogassada") i també en Sanna (SANNA 1988, 273). La **cueta** és de pas hivernal i el seu hàbitat és prop de l'aigua dolça, en camps oberts i aïllats, erms, maresmes i fins i tot als carrers ciutadans vora de la mar.

36. escrividura [*askrivirúra*] *Emberiza cirulus*, ord. *Passeriformes*, fam. *Emberizidae*, en cat. gratapalles, en it. zigolo nero (PETERSON ET AL. 1987, 191-192; *Encicl. Uccelli Eur.*, III, 54). La veu més semblant a la nostra per definir el gratapalles és el portuguès *iscrevedeira* (PIEL 1960, 128); tanmateix, per bé que molt semblant, la veu podria ser més aviat de procedència sardo-log. on la mateixa espècie es diu *iskriánu* < *SCRIBÈRE* "escriure" (REW 7745) segons Wagner, a raó de les venadures negres sobre els ous, molt semblants a l'escriptura (DES, I, 664; II, 610). En la *Vida de Sants rossillonenses* trobem com arcaisme "escrividor" (f. 228r2: "la Verge l'avía conservat en son coratge e diligentment lo dix als *escrividors*" també dins DECLC, III, 560-9) que és l'igual del sard "iskriánu"; consegüentment, no es pot excloure que la declinació que els algueresos han fet d'aquesta veu sigui la versió femenina del mateix arcaisme cat. amb pas de la /o/ tònica a /u/ i, doncs, *escrividora* > *escrividura*. La veu no es troba atestada en cap document sinó en Spanu (SPANU 1851, I, 276: *Iscrianissa*, "Uccello che fa il nido nei buchi delle roccie"); tanmateix, comptant amb l'edat del més ancià dels memorialistes es pot suposar que aquesta hagi entrat en l'ús popular en la primera meitat del segle passat. Inventariada per Sanna, l'autor dóna aquesta descripció: "*escrividura*: pardal marí que fa lo niu en els

troncs" (SANNA 1988, 451). Es tracta d'una espècie parcialment sedentària que té el seu hàbitat preferit en altes mates d'esbarzer, bardisses, vinyes o bé arbres vorejant conreus o turons. Nia al peu de les mates, d'arbres i tal vegada en talusos.

37. esmortí [azmutí] *Turdus philomelos et iliacus*, ord. *Passeriformes*, fam. *Muscicapidae*, en cat. tord comú, tord ala-roig, en it. tordo, tordo sassello (PETERSON ET AL. 1987, 207; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 322). La veu més aprop de la nostra lliçó la trobem en el log. *Ismurtidu* (SPANU 1851, I, 281) i també en el sass. *immurthidu* < murta (REW 5764: *MYRTA*) a raó de la predilecció que el tord té pel fruit d'aquesta espècie, endèmica a tota Sardenya (MUZZO 1953, 79; DES, II, 141: *múrta*). Tanmateix, Cetti, per bé que no exclouï aquesta interpretació, enregistra pel sard-log. *smortitu* que podria ser la lliçó versemblant entrada en l'alg. amb una relació semàntica diferent tot relacionada amb la blancor del gras que es veu una volta esplomat (CETTI 1776, 169: "Oltre al nome proprio di tordo gli danno perciò i Sardi ancora il nome di *smortitu*, con cui intendo, secondo alcuni, significare il pallore del grasso di che si veste; l'espressione sembra presa da Marziale, *si mihi picena turdus palleret oliva*"). De fet, l'it. "smortito", lliçó que podria haver entrat en el sard, significa "che ha perduto la sensibilità; impallidire, sbiadire" (DEI, V, 3519); igual en cat. "esmortit" significa "mancat aparentment de vida" (DCVB, V, 367: *ad vocem*) La catalanització algueresa d'aquesta veu ha passat, com per a altres semblants, afegint una /e/ protètica en posició inicial absoluta, amb el pas de la /o/ pretònica a /u/ i finalment amb la caiguda de l'última síl·laba que ha transformat el mot de pla a agut, doncs, *esmortitu* > *esmortí* (també en SANNA 1988, 462). Espècie parcialment migradora, el tord és una au de pas hivernal (arriba a l'octubre i marxa a març) particularment atret per la gran abundància d'oliveres, de murtra i de llentiscle, dels fruits dels quals s'alimenta.

38. esparvier [asparvɛ] *Accipiter nisus*, ord. *Falconiformes*, fam. *Accipitridae*, en cat. esparver vulgar, en it. sparviere (PETERSON ET AL. 1987, 91; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 288). El nom d'aquest falcònid procediria del fràncic **SPARWĀRI* > *SPARWA* 'pardal' i *ARO* 'aguila' o sigui "aguilot caça pardals (DECLC, III, 621: *Esparver*) amb diferents variants: prov. esparvier, fr. éparvier, al. sperber, etc. (REW 8126). La lliçó alg. actual, com es nota, és del tot igual a la prov. espavier, però parcialment pronunciada a la manera occ.-val. (DCVB, V, 389). Per bé que no es pugui excloure una procedència del prov. ant., és més aviat probable que a la veu catalana ja en ús a l'Alguer, en època moderna, va superposar-se el calc it. "sparviere", donant així l'èxit en qüestió. Cetti en la seva monografia no enregistra el nom alg. probablement perquè el va creure de derivació it., limitant-se a recollir el nom sard (CETTI 1776, 54: "Il vero nome sardo dello sparviere sembra *Spadderi*"). La veu no es troba inventariada per Sanna.

Espècie migradora parcial, és present a tota Sardenya on d'hivern és de pas. El seu hàbitat preferit són principalment les zones rocoses i canals de mont voraners a la costera.

39. estornell [astrunɛl] *Sturnus vulgaris et unicolor*, ord. *Passeriformes*, fam. *Sturnidae*, en cat. estornell vulgar i negre, en it. storno, storno nero (PETERSON ET AL. 1987, 245-246; *Encicl. Uccelli Eur.*, III, 129). Diminutiu del llatí *STURNUS* (REW 8339) es divulgà paral·lelament al fr. étourneau, occ. estornel i it. stornello, lliçons que farien suposar l'existència en llatí vulgar d'un **STURNĒLLUS* (DECLC, III, 787: *ad vocem*). Per probable influència del sard log. *istrunellu* (DES, I, 703) en la veu alg. s'ha format una metàtesi regressiva de la /r/ (*astrunɛl*), però fonèticament la veu sembla de procedència oriental-baleàrica (DCVB, V, 576-Fon.) malgrat el pas a /a/ de la /e/ en posició inicial absoluta (vegeu la fitxa 39). El fenomen metatètic deu haver-se format al segle XIX -tal com ho proposa Palomba en la seva "Grammatica" del 1906 (PALOMBA 1906, 50: *l'astrunelj*) i, darrerament, Sanna (SANNA 1988, 489)-, car no és present en la lliçó enregistrada per Simon (ASG, b. 701: "Mira més de qual sa sia/las currogas y *asturnells*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 201). Torre en el seu recull proposa "estronell" (TORRE 1989, 17), mentre que hauria estat millor dexar-li la forma gràfica normativa per tal de no "normativitzar" una mena de vici lingüístic dels algueresos. Crec que en treballs de nivell científic seria bo mantenir la lliçó normativa catalana i deixar només a l'oralitat l'ús de l'idiòlecte. Espècie migradora i de pas hivernal la primera, l'estornell negre, per contra, és sedentari a Sardenya.

40. estria [astría] *Tyto alba*, ord. *Strigiformes*, fam. *Tytonidae*, en cat. òliba, en it. barbagianni (PETERSON ET AL. 1987, 166; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 135). Manlleu del sard de Nuoro i central "istria", deriva del llatí *STRIX*, *-IGIS* (REW 8319; DES, I, 698: *istríga*) amb el mateix significat, però també amb el metafòric de "bruixa". En l'alg. ha entrat naturalment amb la /e/ (en lloc de la /i/) que, en posició inicial absoluta es pronuncia /a/ com al País Valencià (CARIA 1990, I, 39); se'n troba l'atestació en Simon en el seu poema citat (ASG, b. 701-LIX: "Mira-ta benque de nit/ la trista veu de la *astria*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 204) i en grafia normalitzada en Torre i Sanna (TORRE 1989, 16; SANNA 1988, 492). L'òliba en molts indrets de Sardenya i, doncs, també a l'Alguer és un ocells que fa part de les supersticions populars (CETTI 1776, 65) a raó de la seva veu i posar pel costum de viure sovint en cases enderrocades, pròpies de les bruixes. A l'Alguer ha quedat l'expressió idiomàtica "pareix un'estria", referida particularment a la dona en l'accepció de dona bishètica, o bé fluixa de llengua, o bé nerviosa (PUCCI 1986-87, 131). Espècie sedentària té el seu hàbitat preferit en les edificacions humanes, nia a les cases velles, campanars, ruïnes, arbres vells, fora del centre ciutadà.

41. falc pelegrí [fátk pirigrí] *Falco peregrinus*, ord. *Falconiformes*, fam. *Falconidae*, en cat. falcó pelegrí, en it. falco pellegrino (PETERSON ET AL. 1987, 101; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 320). La variant substantivada, igual que les que segueixen, ve del llatí *FALCO*, -*ŌNE* (REW 3158) però la lliçó alg. és d'evident procedència it. "falco" > falc per caiguda de la /o/ final. En italià, de fet, es diu "falco pellegrino" (Mocci, Secchi 1986, 64) declinat "falc pelegrí" probablement a partir del segle passat. La veu ha estat inventariada per Pucci amb la sola segona part del nom compost (Pucci 1986-87, 63: *pelegrí*), no resulta de cap manera en Sanna. Espècie parcialment migradora té un vol rapidíssim com de colom i a l'Alguer té el seu hàbitat preferit als voltants de Cap de Caça, Mont d'Olla (Torre 1979, 149) on se'n poden admirar les baixades per a capturar les preses (ocells o bé mamífers) a 250 kms a l'hora. Nia a penya-segats alts i als capserrats de la costera que va des del Cap de Caça fins a l'Argentera.

42. falcó de riu [fátkó de říu] *Circus aeruginosus*, ord. *Accipitriformes*, fam. *Accipitridae*, en cat. arpella vulgar, en it. falco di palude (PETERSON ET AL. 1987, 89; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 311). Nom compost, el substantiu ve del llatí *FALCO*, -*ŌNE* (REW 3158) d'origen incert, però el mateix adjectiu -referit a les persones de dits i peus torts-, deriva de *FALX* "falç" concepte que aplicat a l'ocell de presa es refereix evidentment a les urpes retorçades del falcó (DECLIC, III, 856). La perífrasi "de riu" és típica del camp. i de probable influència catalana; tant en el campidanès quant en l'alguerès és feta servir per distingir una au d'aigua dolça o salabrosa d'una albufera, o al contrari una au marina. Aquesta espècie per a l'alg. resulta inexistent (Pucci 1986-87, 43: "Alghero: non riscontrato"), així mateix en Sanna, només Torre enregistra la lliçó tal com m'ha estat donada pels pescadors de l'estany de Càlic (Torre 1989, 14). El nom alg. de l'arpella vulgar deu haver entrat el segle passat a raó del fet que "falcó" no respon a la forma dim. catalana sinó a la augmentativa de l'it. "falcone", mot pla transformat en agut pels algueresos amb /o/ tònica tancada (vd. fitxa núm. 3). Espècie parcialment migradora se'n nota algun exemplar a l'estany de Càlic durant l'hivern on pesca i caça en les primeres hores matutines i en les tardanes del capvespre per la raó que pescant a contra-llum no espanta el peix amb la seva ombra si tingués el sol perpendicular.

43. falqueto [fátketu] *Falco tinnunculus*, ord. *Falconiformes*, fam. *Falconidae*, en cat. xoriguer comú. en it. gheppio (PETERSON ET AL. 1987, 98; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 327). Diminutiu de *FALCO* "falcó" (REW 3158), la veu és de derivació it. (DEI, II, 1586: "falchetto", S. XVII) i -vista l'edat dels memorialistes, deu haver entrat en l'alg. el segle XIX com conseqüència de la pressió de l'it. sota el regne dels Savoia. La lliçó it. va ser catalanitzada en *falqueto* amb desinència /o/ passada a /u/ (també Blasco 1984, 227) com totes les /o/ àtones del cat. centre-oriental (Caria 1990, I, 39, nota 39) i per tal li ve deixada. D'aquesta ma-

nera la trobem enregistrada també en altres dos recents treballs (TORRE 1989, 14; PUCCI 1986-87, 64) i àdhuc com a malnom (FALDIDA 1974, 15: "lu falchètu"). Sanna en el seu *Diccionari* proposa, per hipercorrecció, una lliçó inversemblant "Falquet" i una col·locació ornitològica evidentment errada (SANNA 1988, 516: *falquet*: "Pardal de presa [*Falco peregrinus*]"). Espècie sedentària viu en erms, costes, terres de conreu, boscos oberts i cria en penya-segats, edificis vells i ocasionalment als arbres esberlats de zones com Mont Ritxo, Vallverd, Juncarjus, Petenau, etc.

44. falzia (†) *Apus apus*, ord. *Apodiformes*, fam. *Apodidae*, en cat. falciot negre, en it. rondone (PETERSON ET AL. 1987, 173). Vd. fitxa núm. 84.

45. filomena [*firiména*] *Phylloscopus collybita*, ord. *Passeriformes*, fam. *Sylviidae*, en cat. mosquiter comú, en it. lui piccolo (PETERSON ET AL. 1987, 227; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 384). El nom d'aquesta au manlleu del sard (DES, I, 523: "Usignolo nella poesia e capinera nella lingua parlata"), procedeix, com es nota, d'un nom de dona derivat del gr.-llatí *PHILOMĒLA* "nom mític de dona transformada en rossinyol" (DEI, III, 1644). El nom el trobem ja atestat en la poesia de Simon (ASG, b. 701: "Mira-ta las *filumenas*") naturalment sense el rotacisme actual (vd. també SANNA 1988, 630), introduït probablement pels sassaresos a cavall del segle passat. A Sardenya, Cetti el va inventariar en la seva obra, però l'espècie a la qual es refereix no és la que m'han assenyalat els memorialistes (CETTI 1776, 216: "Al Capinero quel buon cantore sì vicini di merito all'usignolo danno i Sardi il nome di *filomena*"). El "capinero" respon a la "*Sylvia atricapilla*" (també en Pucci 1986-87, 116, que atorga a la fem. del bruscaret alg. el nom de "filomena"), en cat. "tallarol de casquet", mentre que la "filomena" alg. respon al *Phylloscopus collybita* com d'altra banda el va registrar també Torre referit a més al *Phylloscopus trochilus*, si bé amb dos interrogants (TORRE 1989, 17). Espècie migradora hivernal el mosquiter comú té el seu hàbitat més congenial en la vegetació arbòria dels jardins i dels bardissars; no nia i els seu pas acaba amb els tords al mes de març.

46. fotja [*fògga*] *Fulica atra*, ord. *Gruiformes*, fam. *Rallidae*, en cat. fotja, en it. folaga (PETERSON ET AL. 1987, 112; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 418). El nom cat. d'aquesta au der. del llatí *FŪLĪCA* "fotja" (REW 3557) i sembla una forma mossaràb pròpia de València i de Mallorca de la qual existeixen més rastres documentats: *folgas* (1193), *folges* (1275), *fojtes* (1385) (DECLC, IV, 148: *ad vocem*). La lliçó és atestada en Simon amb transliteració de l'italià que ben representa la pronúncia actual (ASG, b. 701-LVII: "Mira també [...] las *foggias*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 204); ulterior confirmació trobem en Guarnerio a finals del segle XIX (GUARNERIO 1885, 344) per bé que fent servir l'alfabet fonètic de l'Ascoli, el resultat resulta el mateix. A tal propòsit s'ha de dir que la pronúncia alg.

de la **fofja** (vegeu-la també en SANNA 1988, 545) és del tot semblant a la de Tortosa i Castelló (DCVB, IV, 24. Fon.). Pel que fa al "Gall de la fofja" -nom recollit per Torre (TORRE 1989, 14)- no resulta aquesta matisació als nostres memorialistes que han donat simplement el nom genèric d'aquesta au aquàtica (vegeu també en CARIA 1990, 160). Espècie sedentària a Sardenya, però també de pas hivernal abunda en l'albufera del Càlic on nia entre els canyissars.

47. gallina de riu [gałina de řiu] *Gallinula chloropus*, ord. *Gruiformes*, fam. *Rallidae*, en cat. polla d'aigua, en it. gallinella d'acqua (PETERSON ET AL. 1987, 111; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 414). El nom d'aquesta espècie -no inventariada per Sanna-, sembla ser manlleu del sassarès "giaddina d'eva" (CETTI 1776, 281) o bé del sard "pudda de ábba" (DES, II, 319) declinat pels alg., d'antiga data, amb el nom que ens ha arribat de "gallina de riu" probablement per raó de la nombrosa presència d'aquesta au llarg dels canyissars i bogars del riu de la Balca i d'altres rius limítrofs. L'etimologia ve del llatí *GALLĪNA* (REW 3661) però la lliçó alg. sembla de procedència occ/val. (DCVB, VI, 151. Fon.) mentre que la perífrasi com he dit abans és de realització autògena. Torre en el seu estudi proposa dos noms "Gallina de riu" i "Gallina d'aigua" (TORRE 1989, 14), però cap dels memorialistes ens ha fet aquesta matisació donant-nos només el primer, mentre que el segon podria ser d'introducció recent. A seva vegada també Pucci -a més de qui escriu-, sembla haver equivocat la susdita espècie "Gallinula chloropus" amb la "Porzana porzana" vulg. "Polleta de riu" (PUCCI 1986-87, 69). Espècie sedentària es veu bastant sovint, també de dia, nadar entre les canyes en mig de les quals nia entre abril i juny covant per 20 dies de 4 a 11 ous (MOCCHI, SECCI 1986, 66). Es distingeix fàcilment per tenir el bec vermell amb la punta groga i les potes verdes.

48. gallineta (de riu) [gałinéta] *Rallus aquaticus*, ord. *Gruiformes*, fam. *Rallidae*, en cat. rascló, en it. porciglione (PETERSON ET AL. 1987, 109; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 407). Diminutiu de gallina (vd. fitxa núm. 45), amb aquest nom tots els memorialistes han claudicat en la indicació exacta d'aquesta espècie que més aviat és el rascló. Tanmateix no han deixat d'assenyalar també el rasclot i el rasclotó. Aquesta claudicació es troba també en Torre, que enregistra per "gallineta" quatre espècies (TORRE 1989, 14). *Gallineta*, com a nom popular d'aquesta espècie és de rel valenciana, sobretot sota l'aspecte fonètic, per bé que en l'alg. hagi desaparegut la perífrasi "d'aigua" (DCVB, VI, 155.b) substituïda per la "de riu". Curiosament, però, la lliçó sarda d'aquesta espècie és "pud-dighina de ábba" o sigui la "gallineta d'aigua" valenciana. L'au que per excel·lència encarna més de tots el "*Rallus aquaticus*" és la "gallineta" que no es troba inventariada per Sanna en el seu *Diccionari* ni en Pucci per l'alg. (PUCCI 1986-87, 107). Ocell desconfiat per definició, és difícil d'observar i, més aviat, s'identifica pel ronc de la seva veu tot semblant a la d'un porc, d'aquí també el nom

it. de "porciglione". Espècie parcialment migradora té el seu hàbitat en la espessa vegetació a canyissars i vimeters del riu de la Balca i d'altres rius menors del territori alguerès.

49. garjà [garǵá] *Ardea cinerea*, ord. *Ciconiformes*, fam. *Ardeidae*, en cat. hernat pescaire, en it. airone cenerino (PETERSON ET AL. 1987, 58; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 147). Com hom veu el nom alg. d'aquest ocell no té res a veure amb el cat. berrat pescaire; la nostra lliçó és de probable procedència cast. *garza*. veu passada també a l'it. (REW 619; DEI, III, 1767: *garza*²). La base llatina "ardea" és adversada per Coromines; segons el lingüista català, *garza* és una veu pròpia del cast. i del port., d'origen desconegut o més aviat d'una base prerromànica **karkia*, celta o pre-celta de la qual existeixen un bon nombre de aus semblants en diferents llengües europees de la família celta i altres. En primer lloc, el hernat es diu en bret. *kerc'heiz* f., còrnic *cherhit* f., que poden correspondre a un tipus **KARKIJĀo* bé *KORKIJĀ*, etc. (DECLC, III, 116-117.16). La lliçó alg. és, consegüentment, de considerar manlleu del cast. amb pas de /z/ (linguoalveolar fricativa sonora) a /ǵ/ (prepalatal africada sonora) i se'n troba la primera atestació a la segona meitat del XVIII: "Gli algheresi però il chiamano *Gargià*" (CETTI 1776, 274). Ara bé si és normal el susdit canvi consonàntic, el que no ens convenç és l'accent sobre l'última síl·laba. Això ens fa suposar que la veu en origen fos plana i de derivació it. *garzàia* "macchia palustre dove nidificano gli aironi" (DEI, III, 1767) i que els algueresos per analogia l'han transformada en mot agut i masculí potser referit al nom genèric de l'ocell; doncs, *garjà* > *galǵá* amb pas del grup /rg/ > /lǵ/. De la mateixa forma i fonètica l'enregistra Sanna en el *Diccionari* i Torre (SANNA 1988, 561; (TORRE 1989, 13). Espècie migradora parcial, hiverna sobretot en l'estany de Càlic i en prats inundats i rius del terrendins. Nia en colònies generalment en els canyissars del Càlic i del Riu de la Balca.

50. gaürra [gaú̄ra] *Colonectris diomedea*, ord. *Procellariiformes*, fam. *Procellariidae*, en cat. baldriga cendrosa, en it. berta maggiore (PETERSON ET AL. 1987, 48; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 87). La primera atestació d'aquest nom la trobem en Spanu de gènere fem., que ens la dóna de procedència camp. (SPANU: 1851, I, 229: *Giaurra*) i en Rolla amb gènere masculí (ROLLA 1895, 24: *Giaürru* - Berta Minore- uccello delle tempeste - Procellaria). Sobre aquesta base feta seva i no esmentada, Wagner contesta aquesta hipotètica terminació fem. proposant al contrari *ǵaú̄ru* (DES, I, 603: *gaú̄rru* ... [non **gaú̄ra* come nello Spano]). Prescindint que es tracta de la baldriga cendrosa i no pas de la baldriga puffí, Wagner té tort quan dóna per hipotètica la veu que ha entrat en l'alg. des d'antiga data per migracions humanes del Campidà i que trobem també en la poesia (CATARDI 1971, 95: "Las *gaurras* an alt, vibran las aras"). L'única diferència respecte a la lliçó camp. és el canvi en mediopalatal fricativa sonora /g/ de la la

prepalatal africada sonora /g/ que dona com resultat **gaürra** (vegeu també SANNA 1988, 563). L'etimologia -segons Rolla- seria derivació de "gavia" (ROLLA 1895, 24), però la interpretació sembla una mica forçada. **Gaürra** és evidentment veu onomatopèica potser a raó del seu gemec prolongat «ia-goua-gou» al lloc on cria (PETERSON ET AL. 1987, 49). Au pelàgica però de vegades també voranera del litoral, nia socialment a les esquerdes en els penya-segats del Cap de Caça, de l'illa Foradada i Plana. La baldriga és sedentària en tot el Mediterrani.

51. gran pescador [grán paskaró] *Alcedo atthis*, ord. *Coraciiformes*, fam. *Alcedinidae*, en cat. blavet, en it. Martin pescatore (PETERSON ET AL. 1987, 175; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 176). El nom compost m'ha estat donat principalment pels pescadors de l'albufera de Càlic i, evidentment, des d'allà es va irradiar en la cultura del camp i de la caça. Com es nota el "gran pescador" és lliçó autòctona i exaltadora de la notable capacitat de capturar peixos d'aquesta au. La formació d'aquest nom, vista l'edat dels memorialistes, no deu anar més enllà de la segona meitat del segle XIX i resulta inventariat només per Pucci en la seva tesi de llicenciatura (PUCCI 1986-87, 22) i no pas en Sanna. El blavet té el bec llarg a mida d'espasa, cap gros, cos rabassut, ales i cua curtes i peus petits d'un vermell intens, vola baix i solitari (CARIA 1990, 155). Espècie migradora parcial té el seu hàbitat preferit al riu de la Balca, a l'estany de Càlic i també a les aigües costaneres. Nia als forats que es fan als marges dels rius.

52. grívia [grívia] *Turdus viscivorus*, ord. *Passeriformes*, fam. *Muscicapidae*, en cat. griva, en it. tordella (PETERSON ET AL. 1987, 208; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 328). El nom ve del llatí *CRIBRA* (REW 2324) "griva", lliçó que procediria del fr. *grive* format com a femení del fr. ant. *griu* 'grec' < grieu del ll. *GRAECUS* creat, segons Coromines, per caçadors amb el sentit d'ocell que ve d'enllà de la mar (DECLC, IV, 665). La veu alg. fonèticament respon a l'àrea occ/val.; a Menorca i Eivissa li diuen 'grivià', que és també la denominació donada a diverses espècies del peix *Labrus*. Així mateix a l'Alguer, per influència menorquina, al *Labrus turdua* s'hi dona el nom de 'grívia' (CARIA 1995, 171). La mateixa veu ha estat enregistrada per Sanna però només com a nom de peix, equivocant-ne el nom científic (SANNA 1988, 580: "grívia": peix (*Labrus berggylta*). Pucci, en seva tesi de llicenciatura registra "esmortú real" (PUCCI 1986-87, 130), nom que no resulta a cap del memorialistes entrevistats. Espècie parcialment migradora i de pas hivernal viu en els boscos d'alzinars preferiblement de muntanya com Vallverd, els canals de Boyls, Pajasso, etc., bardisses i estepa. S'alimenta de substàncies vegetals (fruites, llavors, etc.) o bé d'invertebrats (mol·luscos, cucs, insectes, etc.).

53. grua [grúa] *Grus grus*, ord. *Gruiformes*, fam. *Gruidae*, en cat. grua, en it. gru (PETERSON ET AL. 1987, 113; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 387). Veu de procedència ll.

vg. *GRŪE* que s'ha mantingut en quasi totes les llengües romàniques: prov. grua, fr. grue, cast. i cat. grua, it. grù (REW 3896); la veu alg. té un èxit fonètic del tot igual al val. (DCVB, VI, 425. fon.). El nom sembla ser de rel onomatopeica, a raó de la veu que té la grua tot semblant a un so estrident de trompeta «cr-ruh» i a un més suau «ror-r-r»; d'aquí el derivat *grullir* dit de les veus de les grues (DECLC, IV, 678). La veu és troba atestada en Simon a cavall del S. XVIII (ASG, b. 701-LVII: «Mira-ta si vols las *gruas*»; idem en ARMANGUÉ 1996, 204) i la trobem inventariada a més en Torre (TORRE 1989, 14) i en Pucci: que també ha enregistrat el modisme alg. «Ha menjat cam de grua» referit a persona longeva (PUCCI 1986-87, 71). Contràriament, Sanna proposa com a veu alg. «gru» atorgant-li a més un inversemblant nom científic «*Grus cinerea*» (SANNA 1988, 581). Que el nom alg. d'aquest ocell sigui «grua» ens ho diuen també els mariners algueresos que anomenen «grua» el braç de ferro que sosté la llum de la pesca a l'encesa (CARIA 1995, 171). Espècie migradora, a l'Alguer és de pas i té el seu hàbitat preferit a l'estany de Càlic per la presència de canyissars i ampla vegetació palustre.

54. guarallo [*gvarálu*] *Larus minutus* (?), ord. *Charadriiformes*, fam. *Laridae*, en cat. gavina menuda, en it. gabbianello (PETERSON ET AL. 1987, 149). Com he ja dit en un precedent treball (CARIA 1996, 163), sobre aquesta veu m'he atrevit a hipotitzar una procedència marinera bretona, introduïda per algun navegant en època desconeguda. De fet, a Bretània la gavina genèricament considerada ed diu «goeland» (ГИОТТИ 1958, 334: «gabbiano»), radical que és a la base de la meva suposició *goeland* > *gwaland* > *guara+llo* per analogia amb altre mot semblant, amb èxit autògen catalanitzat. De fet, es tracta d'una gavina que la majoria dels memorialistes han indicat en la «gavina rosada» la més semblant sigui per la mida (cms. 32) i sigui pels colors del plomatge, per les ales i per la cua. Les extraviades freqüenten durant l'hivern les costes marines, fins sota les muralles de l'Alguer i l'estany de Càlic. La veu ha estat recollida per Sanna que transcriu el nom amb /l/ geminada en lloc de palatal, errant, consegüentment, la transcripció fonètica (SANNA 1988, 582: **guaral-lo** - «Pardal marí, símil a la birri-quela, ma més petit»). La veu no ha estat recollida per Pucci. Torre no va esmentar la veu, però sí inventariant quatre genèriques «lloques marines». Aquesta veu, encara que no s'hi pugui posar data, vista l'edat dels memorialistes, deu haver entrat com a mínim a principis del XIX. Els **guarallos** en la tradició marinera alg. han jugat un paper molt important tot traduint-se en una metàfora meteorològica. De fet amb l'expressió «Los guarallos són arribats» els pescadors volien dir que el peix blau havia entrat dins del golf de l'Alguer (CARIA 1996, 199). Espècie migradora regular té el seu hàbitat en les aigües costaneres i en els penya-segats del Cap de Caça, dels illots de la Foradada i de l'illa Plana.

55. lloca marina [*lõka marína*] *Larus argentatus*, ord. *Charadriiformes*, fam. *Laridae*, en cat. gavina, en it. gabbiano (PETERSON ET AL. 1987, 149; *Encicl.*

Uccelli Eur., II, 40). El nom llatí vulg. era *LĀRUS*, però ja en època decadent (Plinio) s'imposa *GĀVĪA* nom que segons Coromines podria ser de rel onomatopeica a raó del crit sec «gah-gah-gah» per assenyalar l'ansietat de la femella quan cria, difonent-se en la Romània occ. amb les variants «gavina» en l'occ. ant., «gabian», «gavian» en el prov. mod., «gabbiano» en it., «gaviota» en el cast., etc. (REW 3708; DECLC, IV, 443). A Sardenya, a tota la costa occidental i, doncs, també a l'Alguer -per influència del català- es deia «gavina» (CETTI 1776, 292: «Nella costa occidentale li chiamano *Gavine* dal latino *Gavia*; e alcuni adottando il nome genovese li chiamano *oche marine*») que, encara avui, es diu a Bosa. És possible que Cetti quan diu «oche marine» pugui haver sentit des de llavors «lloca marina» a l'Alguer a raó del fet que efectivament en el genovès la gavina es diu «oca marina» (CASACCIA 1876, 544). Segurament, en origen el manlleu deu haver estat procedent de «oca marina»; el pas de «oca» a «lloca» ha estat facilitat per la idea que evoca la gavina quan es posa sobre la superfície de l'aigua molt semblant a una «lloca», particularment referida a la gallina que cova (CARIA 1990, 164-165). Com hom pot veure, a partir d'una base genovesa s'ha arribat a una variant tot algueresa del nom de la gavina (vd. també en SANNA 1988, 688: *lloca marina*) que ha entrat en la poesia alg. contemporànea (CARIA 1986, 110: «mentre *lloques marines* pinten lo cel d'un desig de vida»), mentre que *gavina* ha desaparagut de la memòria popular i, contràriament al que sosté Pucci i Sanna (PUCCI 1986-87, 80; SANNA 1988, 563), no resulta en el llenguatge mariner dels algueresos (CARIA 1995) tampoc el derivat augmentatiu «gavinàs». Espècie parcialment migradora té el seu hàbitat preferit en els penya-segats de Cap de Caça i particularment a l'illa Plana i a la Foradada, a l'estany de Càlic, també en aigües dolces i camps ben terra endins. Nia en colònies als susdits illots.

56. lloqueta [luké'ta] *Larus minutus*, ord. *Charadriiformes*, fam. *Laridae*, en cat. gavina menuda, en it. gabbianello (PETERSON ET AL. 1987, 145; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 38). El nom d'aquest au pelàgica és degut al tamany decididament inferior per almenys el 20% de la gavina vulgar i per això és considerada la gavina més petita del món. Els pescadors algueresos probablement en la mateixa època que assumien el calc genovès «lloca marina» (vd. fitxa núm. 55) van matissar aquesta espècie atorgant-li per derivació el diminutiu **lloqueta**. El nom popular no resulta inventariat ni en Sanna ni en Pucci, mentre que Torre n'assenyala l'espècie entre les presents en les mars alg. i no pas el nom popular (TORRE 1989, 15). Es tracta d'una au migradora regular i se'n nota la presència solitària al llarg la costera algueresa fins als esculls de la Fontaneta i de l'Olla.

57. llugareta (†) [lugaré'ta] *Serinus citrinella*, ord. *Passeriformes*, fam. *Fringillidae*, en cat. llucareta, en it. venturone (PETERSON ET AL. 1987, 250; *Encicl. Uccelli Eur.*, III, 90). Veu desueta; tenim testimoniatge del seu ús popular en el ja

citat poema de Bartomeu Simon, "Naixement" (ASG, b. 701: "Mira-ta las *llugaretas*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 201). El nom procediria de l'adj. llatí *LŪCĀ-NUS* 'de l'alba' en el sentit que sol cantar a aquesta hora, d'on **LUCANINUS* dissimilat en **LUCARINUS* (DECLC, V, 294: *Lluer*). La 'Fringilla citrinella' o bé la *llucareta*, segons Griera, era nom en ús a Vinaròs i Borriana (GRIERA, BDC, X, 79) i és fàcil deduir que d'aquesta àrea hagi arribat a l'Alguer on la /c/ intervocàlica s'ha sonoritzat i, doncs, aquí "llugareta" segons la lliçó documentada. Semblant al verdum, la llucareta es distingeix pel verd groguenc, amb clatell i costats del coll grisos; parts inferiors de color groc viu, carpó groc-verdós; ales negroses amb franja groc-verdosa. Ocell de pas hivernal el seu hàbitat natural és muntanyenc i nia en coníferes.

58. macotu [makótu] *Emberiza calandra*, ord. *Passeriformes*, fam. *Emberizidae*, en cat. cruixidell, en it. strillozzo (PETERSON ET AL. 1987, 263; *Encicl. Uccelli Eur.*, III, 48). La veu ve del sard 'mákku' "ximple, boig" < *MACCUS* 'mena de pallasso' (REW 5197). En el sass. -dialecte del qual és manlleu (ROLLA 1895, 30: "É diminutivo di maccu = matto -lt. *maccus*"), **makkottu** és el diminutiu donat a la *Emberiza calandra* a raó de la seva vivacitat i actitud xerrera (DES, II, 50: *mákku*). La veu ha estat enregistrada per Torre (TORRE 1989, 17: **macotu**) i Pucci que la fa derivar erròniament del cat. *macot* (que vol dir guapo, bonic) amb desinència /u/ per influència del sard (PUCCI 1986-87, 57). El nom sard del cruixidell deu haver entrat en l'alg. el segle passat i va ser inventariat per Cetti (CETTI 1776, 193: "*macottu* viene a dire matterello, e così chiamano i sassaresi l'uccello, poichè quel posarsi sempre in vista [...] aggiungere ancora uno stridere perpetuo avvisando il cacciatore, sembra loro un agire da matto"). La veu no es troba citada ni en Palomba, ni en Sanna. Aquest darrer, però, enregistra un inversemblant "macot" com a adj. i subs. (SANNA 1988, 694: "No sàviu; un poc hambo") deixant-li la relació semàntica però desnatura -per hipercorrecció- la veu que, amb l'eliminació de la desinència /u/, ha estat "catalanitzada". Espècie sedentària i parcialment migradora, arriba a la tardor i s'atura fins al març. El cruixidell té el seu hàbitat en terres de conreu obertes, vores de carreteres, erms i tanques. Nia en herba alta, enmig de cards i al peu de tanques de tot el territori.

59. mèura [mɛ̃ura] *Turdus merula*, ord. *Passeriformes*, fam. *Turdidae*, en cat. merla, en it. merlo (PETERSON ET AL. 1987, 205; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 326). La veu procedeix del llatí *MĒRŪLA* igual que "ocell" (REW 5534) i com a veu romànica la trobem i manté la mateixa forma en el sard central i log. (DES, II, 109). La mateixa lliçó -com a veu algueresa- la trobem en Bartomeu Simon (ASG, b. 701: "com trinan las bellas *mèrulas*"; ARMANGUÉ 1996, 200). Tanmateix, la veu que amb el temps s'ha difós popularment ve del sard meridional "mèurra" (CAIRAS 1897, 8; MARCIALIS 1910, 21) amb l'afebliment i metàtesi de la matei-

xa /r/ > **mèura**, com encara trobem en un malnom tot alguerès (FADDA 1974, 15: “la mèura”). Curiosament, ningú dels memorialistes mai no ha pronunciat “mèura” inclòs el més ancià, Pasqual Sini [†], (L’Alguer, 28 d’abril de 1888) el qual, contràriament al que va sostenir P.E. Guarnerio (GUARNERIO 1885, 340: “mèura”), em va assegurar que els noms dels ocells que em va donar, de sempre els havia oïts tals dels seus avantpassats. Per tant, el que se’n pot deduir és que la variant literària difosa per alguns autors a partir de Ciuffo, per arribar a Sanna (CIUFFO 1903, 357: “mèrulas”; PALOMBA 1906, 50: “mèrura”; TORRE 1989, 16: “mèrula”; PUCCI 1986-87: “mèrura”, 127; SANNA 1989, 726: mèrula, ‘gros pardal negre amb el bic groc’ [sic]) no correspon a la realment usada per la gent del camp. La merla és una espècie sedentària o bé parcialment migradora particularment d’hivern; el seu hàbitat preferit són boscos, jardins, erms amb arbusts, etc. Nia en tanques, llimoners, pitosfors, esbarzers i fins i tot dins el centre hàbitat.

60. montedada [muntadàra] *Lanius senator*, ord. *Passeriformes*, fam. *Laniidae*, en cat. capsigrany, en it. averla capirossa (PETERSON ET AL. 1987, 239; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 264). La veu sembla ser un derivat de *MANTUM* “mantell” (REW 5328) i a la mateixa espècie a Itàlia s’hi dóna el nom de “mantellata” (GILARDINO 1931, 56-57), però *manteddada* a Sardenya (ROLLA 1895, 29), a raó del fet que el capsigrany duu ales i mantell negrosos. Però hi ha un altre indicatiu resolutiu que confirma aquest assumpte, el fet que a Itàlia es dóna el mateix nom a un coleòpter (DEI, III, 2354). Amb aquesta accepció i amb algunes alteracions fonètiques com la dissimilació de la /ll/ en /d/ cacuminal i el pas de /a/ > /o/, va entrar en el dialecte sass. (LANZA 1992, 47: “Avelia: *muntiddada*”) propagant-se parcialment al Logudoro (DES, II, 69: *mántu*) i, doncs, també a l’Alguer on ha entrat almenys de fa un segle i mig. Cetti, en la seva obra, ens diu que una altra mena de falcó a Sardenya pren el nom de **montedada** (CETTI 1776, 54). La veu ha estat inventariada per Pucci, Torre i Sanna: el primer la transcriu tal com l’ha oïda pronunciar (PUCCI 1986-87, 79: “muntadara), el segon de forma híbrida amb una doble /d/ que faria entendre un so cacuminal que l’alg. no té (TORRE 1989, 17: *monteddada*), el tercer de forma gràfica errònia i fonèticament inversemblant. Pel que fa a la descripció i significat, l’Autor del *Diccionari*, diu: “**Montadada**, pron. «muntaràra». Pardal que fa lo niu en terra” [sic] (SANNA 1988, 744). El capsigrany és una espècie de pas entre primavera i estiu, té el seu hàbitat preferit en camp obert sec, oliverars, tanques o bardisses, prats amb arbusts; nia en arbres de totes les mides i ocasionalment en mates, però mai en terra.

61. nígril [nígril] *Apus apus*, ord. *Apodiformes*, fam. *Apodidae*, en cat. falciot negre, en it. rondone (PETERSON ET AL. 1987, 173; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 166). La veu ve evidentment del llatí *NIGRU* ‘negre’ (REW 5917) i tot faria su-

posar una procedència del sard log. (Ittiri) *nighiri* (CASU et. al. 1989, 367) per raó del color negre del plomall. Per adaptació fonètica amb canvi de la /r/ final a /l/, la veu ha estat declinada "nigril" pels algueresos, probablement a finals del XIX. És evident que el sardisme substituï "vargia" (CETTI 1776, 231: "L'uccello a cui, come si è detto, si dà specialmente il nome di *Vargia*, è un vero rondone"; ASG, b. 701: "y las *vargias*; idem en ARMANGUÉ 1996, 204) ja alteració de "falzia", de prob. procedència occ/val. (DCVB, V, 719. fon.). La veu ha entrat en la poesia contemporània per Rafael Sari i Rafael Catardi (SCANU 1964, 322: "tra llestres risades/ de **nigrils** en vol"; CATARDI 1971, 17: "lus *nigrilz* sa cunsi-ghin") i també ha estat enregistrada per Pucci, Sanna i Torre en els esmentats treballs. El falciot negre és una au evidentment migradora de pas primaverenc i el seu hàbitat és aeri i es pot trobar pertot arreu. Generalment nia als forats dels edificis vells, sota volades, ruïnes, ocasionalment en penya-segats rocosos.

62. orenella (†) [*urenéla*] *Hirundo rustica*, ord. *Passeriformes*, fam. *Hirundinidae*, en cat. oreneta, en it. rondine (PETERSON ET AL. 1987, 186; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 224). Veu pretèrita de prob. procedència occ., per coincident vocalisme (DCVB, VIII, 56. Fon.; DECLC, VI, 106-40), ve del llatí *HĪRŪNDĒLLA* amb el mateix significat, com diminutiu de *HIRUNDO*, *-INIS* (REW 4146). La seva primera atestació es troba en Simon (ASG, b. 701: "Mira-ta las *urinellas*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 204) però resulta encara en ús a finals de XIX (GUARNERIO 1885, 343: "urinelja") i en algun dels nostres poetes més cultes de primers de segle com De Gogio-Vitelli (SCANU 1964, 300: "Ses cansons ab *aurinella*") per raó del fet que la veu era usada en una romansa molt popular enregistrada pel Toda a finals del segle XIX (TODA 1981, 144: "Si vos fessiu *orinella*"). No resulta popular als dies nostres, així com farien entendre Torre i Pucci que donen encara en ús la veu "orinella" (PUCCI 1986-87, 75; TORRE 1989, 16). De la seva substitució se'n troba rastre en Palomba amb la veu actual "valgínya" (PALOMBA 1906, 50) així com en la poesia contemporània (CATARDI 1971, 83: "Com a de bril un vol de *valginietas*"). A continuació es vegi la veu **valgia** i **valgínya**.

63. papamosca [*papamóska*] *Muscicapa striata*, ord. *Passeriformes*, fam. *Muscicapidae*, en cat. papamosques gris, en it. pigliamosche (PETERSON ET AL. 1987, 228; *Encicl. Uccelli Eur.*, III, 17). Nom compost del radical **papa** < verb llatí infantil *PAPPĀRE* "menjar" (REW 6214) i **mosca** < *MŪSCA* (REW 5766) i, doncs, "menjamosca" al singular, a raó de predilecció per aquest insecte. La veu sembla ser de procedència sarda (DES, II, 219: *pappare*) i fou inventariada per (MARCIALIS 1910, 24) i, com a sardisme en l'alg., per Griera -també si confon l'espècie amb el "pigot" (GRIFERA 1922, 137). En cat. es troba la mateixa veu, però en plural (DCVB, VIII, 201; DECLC, VI, 243) així com també en el sard "papamuscas" referit a l'aranya" (CABRAS 1897, 19). No es pot excloure que la veu sigui manlleu del cat., sarditzada "pappamuska" i tornada a declinar pels alg.

“papamosca” com també resulta en altres treball (Pucci 1986-87, 90; SANNA 1988, 800; TORRE 1989, 17). El papamosques és una au migradora i de pas primaverenc queda fins als setembre i té el seu hàbitat preferit en jardins, parcs, centre hàbitat, etc. Nia en els caus d'edificis o bé a dins, al costat de troncs d'arbres i àdhuc dins de llanternes.

64. papéngola [*papéngura*] *Hydrobates pelagicus*, ord. *Procellariiformes*, fam. *Hydrobatidae*, en cat. ocell de tempesta, en it. uccello delle tempeste (PETERSON ET AL. 1987, 51; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 96). Veu de procedència desconeguda, probablement d'arrel composta sarda [pappa in gula?], com ja he hipotitzat en altre lloc (CARIA 1995, 182). El nom d'aquest ocell marí es troba enregistrat per Pucci que li atorga una rel onomatopeica (Pucci 1986-87, 76) i en Sanna que forja una mena de depistant sinònim tot alguerès “nigril marí”, desproveint-lo del corresponent català “ocell de tempesta” (SANNA 1988, 801). A més els dos autors -detall que no és ininfluente-, reproduïxen la /e/ tònica oberta, mentre que tots els memorialistes entrevistats l'han pronunciada tancada com ho demostren les gravacions magnetofòniques. La papéngola o ocell de tempesta és l'ocell marí més petit d'Europa; negrós, té ales llargues amb carpó blanc i cua negra quadrada. Au estrictament pelàgica excepte quan cria; nia en colònies sota les roques i en els penya-segats del Cap de Caça.

65. pardal de Sant Pere [*patdál de sampérra*] *Merops apiaster*, ord. *Coraciiformes*, fam. *Meropidae*, en cat. abellarol, en it. gruccione (PETERSON ET AL. 1987, 175; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 181). Nom compost per “pardal” -que és el substantiu amb el qual es defineix l'ocell a València i Eivissa (DCVB, VIII, 234-3)-, de derivació llatina *PARDALUS* “ocell de color grisenc” (REW 6232). El nom d'aquest ocell es troba atestat en Cetti i Simon (CETTI 1776, 93: “I Campidanesi il chiamano maragau, gli algheresi **pardal de San Pera**”; ASG, b. 701: “y lus **pardals de San Pera**”; idem en ARMANGUÉ 1996, 203) naturalment sense el rotacisme actual del grup /rd/ > /ld/. La veu és manlleu del sard camp. *Pilloni de Santu Perdu* on, però, el nom és referit més aviat al Martí pescador (CABRAS 1897, 9; DES, II, 331; per aquesta definició vegeu també PALOMBA 1906, 50), semànticament més aprop de la figura de pescador del Sant; però el manlleu sard és de procedència de l'it. central i específicament de Piombino, en la costa toscana (MARCIALIS 1910, 25; *Diz. Enc. It.*, XII, 478: “Uccello di San Pietro, nome usato nell'Italia centrale per la procellaria”). A l'Alguer, doncs, aquest nom s'ha sedimentat d'antiga data i així encara avui es troba inventariat en alguns autors contemporanis (Pucci 1986-87, 85; TORRE 1989, 16). Sanna, en el ja citat *Diccionari* (SANNA 1988, 804), dóna aquesta increïble definició: “Pardal de Sant Pera (*Libel·lula, espiadimonis*): petit animal que viu assai a damunt de l'aigua, amb quatre ales verdes assai lleugeres [*Laestes viridis*]). L'abellarol és una espècie regularment migradora i de pas; té el seu hàbitat ideal en camp obert en presèn-

cia d'arbusts i d'alguns arbres, pals de telegrafs, fil espinat, etc. Cria colonialment en forats que fan als marges terrosos o de sorra, i tal vegada a terra.

66. passarell (†) *Acanthis cannabina*, ord. *Passeriformes*, fam. *Fringillidae*, en cat. passerell comú, en it. fanello (PETERSON ET AL. 1987, 252; *Encicl. Uccelli Eur.*, III, 96). Veu pretèrita ve del llatí **PASSĒRĒLLU*, dim de *PASSER* 'ocell', que trobem encara en el dialecte del campidà (REW 6268). A l'Alguer se'n troba la primera atestació en el "Naixement" de Simon (ASG, b. 701: "... y passarels; en ARMANGUÉ 1996, 201) i a partir de la transcripció quasi fonètica se'n podria deduir la procedència or/bal. pel pas de les /e/ neutres a /a/, o bé occidental (DCVB, VIII, 303-Fon.). Dins del mateix "Naixement" trobem també la veu que en produirà, amb el temps, la seva substitució i que és **barbinjul** (vd. fitxa núm. 6).

67. perdiu [*paḏíu*] *Alectoris barbara*, ord. *Galliformes*, fam. *Phasianidae*, en cat. perdiu d'Àfrica, en it. pernice sarda (PETERSON ET AL. 1987, 106; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 374). El nom d'aquest au ve del llatí *PĒRDIX*, *-ICE* "perdiu", amb les varietats romàniques: cast.-port. 'perdiz', fr. 'perdrix', prov. 'perditz', it. 'pernice' (REW 6404). Des del punt de vista fonètic la lliçó alg. és d'evident procedència or/bal (DCVB, VIII, 452-Fon.), també si a Tor de Vallferrera (dialecte occ.) 'pardiu' (DECLC, VI, 444). Simon, en el seu "Naixement" ens ofereix una primera atestació (ASG, b. 701: "... y las *pardius*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 202) ja amb el canvi de la /e/ àtona, però sense el rotacisme del grup /rd/ a /ld/ que al contrari trobem a finals del XIX (GUARNERIO 1885, 262, 344) i als dies nostres (BLASCO FERRER 1984, 228). La veu, per bé que popular, com altres, no ha estat inventariada per Palomba (*op. cit.*) mentre ho ha estat en d'altres treballs (PUCCI 1986-87, 23; SANNA 1988, 822). Espècie sedentària a Gibraltar i Sardenya, la perdiu viu en turons embardissats i boscos del terra-endins alguerès com "Mandra de Porcos", lo "Canal de la Malvasia", "Mont Ladu", "Salondre", Les Fogueres", etc., llits secs de riu, semideserts, amb una certa quantitat d'aigua i mata baixa; nia en terra en qualsevol lloc.

68. piga [*píga*] *Garrulus glandarius*, ord. *Passeriformes*, fam. *Corvidae*, en cat. gaig, en it. ghiandaia (PETERSON ET AL. 1987, 241; *Encicl. Uccelli Eur.*, III, 138). Per bé que "piga" hagi existit com arcaisme cat., ja citat en la "Crònica" de Jaume I (DCVB, VIII, 569: **Piga** 3, "Iré a estar que pendré coloms i *pigues*") ho crec, més aviat, manlleu del log. i camp. < del llatí *PĪCA* (DES, I, 260: *pīka*) amb el mateix significat (REW 6476). També Griera el dona com "element sard en el català d'Alguer" (GRIERA 1922, X, 138). El nom d'aquest au es troba atestat en Cetti (CETTI 1776, 76: "Il nome suo universalmente è Piga. senza aggiunto veruno [...] poiché altra sorte di Pica fuor della ghiandaia non v'è in Sardegna") i, més o menys, en la mateixa època per Simon (ASG, b. 701: "Mira-ta si vols las

pigas"; també en ARMANGUÉ 1996, 202) i així ha arribat als dies nostres com ho correctament inventariat Pucci (PUCCI 1986-87, 70) mentre que Sanna n'equivoqua l'espècie (SANNA 1988, 833: **piga**: "garsa - Pardal- [*Pica pica*]. Au migradora parcial, a Sardenya és sedentària. Viu bàsicament en els alzinars del terra endins rics de gla que és el seu element preferit i que amaga en terra com un rebost. Nia sobre als arbres d'aquesta espècie, però també als olivars i fruiters on s'alimenta amb ametlla i nous.

69. pinsam [pinzám] *Fringilla coelebs*, ord. *Passeriformes*, fam. *Fringillidae*, cat. pinsà comú, en it. fringuello (PETERSON ET AL. 1987, 249; *Encicl. Uccelli Eur.*, III, 88). D'una probable base ll. vulg. **PINCIANUS* < *PINK* onomatopeia imitativa del cant de l'ocell (REW 6509a; DCVB, VIII, 586), la variant alg. "pinsam" - amb sibilant sonora- és prou difosa al País Valencià. En origen la veu devia ser "pinsan" amb /n/ nasal sonora -com al prov. "pinsan" o bé a Palafrugell "pinsanc" (DECLC, VI, 543), passada a /m/ bilabial sonora que al plural torna encara a /ns / amb afegiment de la /s/ (COROMINES 1989, 313) com ho demostra la primera atestació (ASG, b. 701: "... lus *pinzans*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 201). Citada en la poesia de Ramon Clavellet i de Rafael Catardi (SCANU 1964, 309: "canta'l pinsám de la més alta nau"; CATARDI 1971, 15: "dant agheiu al *pinzám* de mata en mata"), la variant alg. **pinsam** ha estat inventariada per Palomba a principi d'aquest segle (PALOMBA 1906, 50: lu *pinzam*) i, darrerament, per Pucci, Sanna i Torre (PUCCI 1986-87, 65; SANNA 1988, 834; TORRE 1989, 17). Espècie migradora parcial, però sedentària a Sardenya, viu en els boscos d'oliveres i alzinars del territori alguerès i nia als arbres a la bifurcació de les rames i tal vegada dins de les mates.

70. polleta marina [puljeta marina] *Actitis hypoleucos*, ord. *Charadriiformes*, fam. *Haematopoidae*, en cat. xivitona vulgar, en it. piro-piro piccolo (PETERSON ET AL. 1987, 139; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 480). Nom compost de *polleta*, dim. de *polla* < *PŪLLUS* (REW 6828) seguit per l'adj. "marina", que n'especifica l'hàbitat. El nom simple, però, referit a la "polla de riu" es troba atestat en l'obra de Cetti (vegeu fitxa núm. 70). En bal. trobem "polleta de la mar" nom vulg. assenyalat a la perdiu de mar (DCVB, VIII, 726: *Polleta.b*) o sigui a una espècie diferent de la que es tracta (SANNA 1988, 848: "**Polleta marina**: gros pardal marí" [*Glareola pratincola*]). La polleta marina -han explicat els pescadors-, s'ha vist sempre a la costera que voreja la ciutat de l'Alguer, sobre els esculls buscant alimentació: d'aquí el seu nom que el distingeix de la polleta de riu. Veu de creació autògena no se'n troba rastres documentals sinó el testimoni atge dels memorialistes que, -vista llur edat-, deu haver-se format almenys el segle passat. Contràriament al que han indicat els nostres informants, Torre en el seu recull assenyala també a la xivita [*Tringa ochropus*] i a la xivitona [*Tringa glareola*] el correspectiu alg. de polleta marina (TORRE 1989, 15). La veu no es

troba inventariada per Palomba ni per Pucci (vd. *op. cit.*). Espècie migradora i de pas, té el seu hàbitat preferit en l'estuari de l'estany de Càlic o bé sobre les roques de la Fontaneta o de les Trones.

71. polleta de riu [puljeta de řiř] *Porzana porzana*, ord. *Gruiformes*, fam. *Rallidae*, en cat. polla pintada, en it. voltolino (PETERSON ET AL. 1987, 109; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 410). Nom compost de "polleta", dim. de polla < PŪLLUS (REW 6828) seguit per la perífrasi "de riu" -introduïda probablement a cavall de segle-, per la probable necessitat de distingir aquesta espècie de la "polleta marina" (vd. fitxa 69), però també pel fet que es nota freqüentment entre els canyissars i la boga del riu de la Balca i del Caliguet (CARIA 1990, 81). De fet, el nom en origen era només "polleta" tal com ho va registrar Cetti en la seva obra (CETTI 1776, 281: "I Sassaresi il chiamano *Pudda d'eva*, il comun de' Sardi *Pudda d'aba*, e gli algheresi l'appellano *Puglietta*") i Simon en el seu poema (ASG, b. 701: "mira també las *pullettas*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 204). La transliteració amb grafia italiana ens ofereix una llició que fou comuna a les Balears i ho deduí per raó del fet que amb el pas de la /e/ neutra a /a/ en l'alg., sigui en posició pretònica o postònica final, el resultat és coincident. Aquesta anàlisi rectifica el que vaig dir a tal propòsit en un altre treball (CARIA 1990, 161), atorgant al valencià la derivació alg. d'aquest nom. De fet, també en l'albufera val. a la mateixa au s'hi diu *polleta* (ORELLANA 1795, 14) amb la /o/ pretònica tancada que, tant en l'alg. com en mall., ha passat a /u/ (DCVB, VIII, 726). Espècie migradora parcial i no tan aquàtica, té els seu hàbitat natural en les vores d'estanyols, de rius i aiguamolls entre els canyissars de "Juncarjus", "Carrabufas", "Riude Vessos", "Filiberto", etc.

72. punturju [puntuřgu] *Gyps fulvus*, ord. *Falconiformes*, fam. *Accipitridae*, en cat. voltor comú, en it. grifone (PETERSON ET AL. 1987, 87; *Encicl. Uccelli Eur.*, I, 307). La veu procedeix del sard *unturřu* variant de les viles de Aritzo, Séulo i Seui [Comarca d'Oristany] (DES, I, 597: *gurturřu*) i der. < llatí *VULTURIUS* "voltor" (REW 9467). Per probable analogia amb una altra veu del sard log. *puntor-dzu* o bé *puntorzu* "agullada" (REW 6846: *Punctorium*; DES, II, 324: *puntorřu*; SPANNO 1851, 355) el calc es va consolidar en "punturju", que és el que es troba atestat en Simon (ASG, b. 701: "...y lus *punturgius* també"; idem en ARMANGUÉ 1996, 203). Naturalment, la veu esmentada per Simon no presenta el rotacisme actual del grup /rg/ > /lg/ que, al contrari, és ja present en Palomba (PALOMBA 1906, 50: "lu puntulgu"). Sanna en el seu *Diccionari* fa referència a la veu ornitològica canviant la desinència final de /u/ a /o/ (SANNA 1988, 888: *punturjo*) amb el probable i vacil·lant intent de catalanitzar-la. Espècie parcialment migradora, és sedentària a Sardenya. Als voltants de l'Alguer, especialment entre Punta Cristall i la Torre de la Penya, hi viu una colònia d'una trentena d'exemplars decididament protegits i alimentats pel cos regional de forestació i pels ambientalistes algueresos.

73. puput (†) [pupúit] *Upupa epops*, ord. *Coraciiformes*, fam. *Upupidae*, en cat. puput, en it. upupa (PETERSON ET AL. 1987, 176; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 187). Veu pretèrita en l'alg., ve del llatí *ŪPŪPA* alterada per influència de *pui* 'fa pudor' i en la documentació més antiga (ROIG 1531, c. 1460) es troba, de fet, la forma *pupput* (DECLC, VI, 877; Pou 1580, 49), car realment és un ocell pudent i cap altre animal o bé persona esi pot acostar al seu niu. D'aquesta veu procedeix també la variant log. *pupusa* (REW 9076) que trobem també en l'alg. només com malnom inventariat per l'autor dels "Cistus algaresus" dins la secció "cistus nats de asbaglius de palà" [xistos derivats per defectes de pronúncia] (FADDA 1974, 32: *puvùsa*). Wagner relacionaria l'etimologia amb la base *PUPA* com a ocell amb cresta i sobretot per raó del seu crit «puu-puu-puu» que qualifica d'onomatopeic (DES, II, 327). Contràriament al que opina Coromines, que hipotetitza com a més difosa en tot el domini el gènere femení, la variant alg. d'aquest nom es troba documentada per primera vegada en masculí (ASG, b. 701: "mira-ta lu bell puput"; idem en ARMANGUÉ 1996, 203) i fonèticament semblaria de procedència oriental-balearica (DCVB, VIII, 804-Fon.). Dels memòrialistes entrevistats només un (Francesc Soggiu àlies *papallò*) recorda d'haver oït del seu pare donar, a aquest ocell, el nom de "puput", que evidentment va ser substituït pel sard **saludarè** a cavall del segle XIX (vd. fitxa núm. 75).

74. rossinyol [ʀusiŋɔl] *Luscinia megarhynchos*, ord. *Passeriformes*, fam. *Muscicapidae*, en cat. rossinyol, en it. usignolo (PETERSON ET AL. 1987, 196; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 314). La veu deu derivar del llatí vulg. **LŪSCĪNĪŌLUS* d'on venen les variants romàniques prov. "rosinhol" > l'it. "rosignuolo", il fr. "rossignol", il cat. "rossinyol", etc. (REW 5180), on una dissimilació de les consonants canvià la primera /l/ en /r/ i així mateix deu haver passat amb les vocals, determinant el pas de *roissinyol* a *rossinyol* del qual hom troba la primera documentació a la fi del segle XIII (DECLC, VII, 480; DEI, V, 3284). En l'alg. el trobem atestat en el *Naixement* de Bartomeu Simon (ASG, b. 701: "Mira-ta lus *russiñols*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 201) i, a principi d'aquest segle, en la composició "Abril" de Ramon Clavellet i "Maig" de De Giorgio-Vitelli (SCANU 1964, 315: "canta al sol lo barbinjo i 'l *rossinyol*"; 300: "Si lo *rossinyol* no entona"). Ara bé, tant la lliçó de Simon com la de Catardi coincideixen amb la pronúncia actual (CATARDI 1971, 85: "o 'l cant arrufurat del *russignol*?"; SANNA 1988, 962) cosa que confirmaria la procedència cat/occ de la mateixa (DCVB, IX, 588-Fon.). La veu ornitològica aquest segle ha estat inventariada també per Pucci i Torre (PUCCI 1986-87, 82; TORRE 1989, 16: *rosinyol*) i no pas per Palomba (*op. cit.*). Espècie migradora de pas estiuenc, el rossinyol viu a les voreres del riu de la Balca, de Vessos, Carbufas, etc.; nia ben amagat prop de terra en esbarzers, ortigues i canyes.

75. saludarè [sarurarɛ] *Upupa epops*, ord. *Coraciiformes*, fam. *Upupidae*, en cat. puput, en it. upupa (PETERSON ET AL. 1987, 176; *Encicl. Uccelli Eur.*, II,

187). La veu més difosa a tota Sardenya d'aquesta espècie és *pupusa* (CETTI 1776, 101), però hi ha una altra forma bastant semblant a la nostra que és "lauddadeu" a la lletra "lauda el Senyor" (DES, II, 16: *laudare*), tot referida a la inclinació reverencial que fa el puput, aixecant consegüentment la seva cresta. Des d'un punt de vista semàntic la veu alg. és molt semblant a la variant sarda "lauddadeu" i en podria ser un'adaptació local introduïda a la segona meitat del segle XIX, de la qual se'n troba atestada la primera lliçó al començament d'aquest segle amb rotacisme de la /d/ intervocàlica (PALOMBA 1906, 50: "lu *saruraré*"). La lliçó alg. ha estat inventariada també per Pucci i Torre (PUCCI 1986-87, 132; TORRE 1989, 16) mentre que Sanna dóna com a sinònim també *puvusa* (SANNA 1988, 971), que per contra no ens ha estat donat per cap memorialista alguerès entrevistat. Espècie migradora és present a partir de la primavera fins al setembre. Té el seu hàbitat en boscos d'alzines sureres del terme alguerès com a Pajasso, Vallverd, Boyls, etc., i se'n capta la presència del niu a raó de la desagradable pudor que emanen els seus excrements. Nia als forats d'arbres vells, en munts de pedres i ocasionalment en ruïnes.

76. simó rimbau [*simó řimbáu*] *Athene noctua*, ord. *Strigiformes*, fam. *Strigidae*, en cat. mussol comú, en it. civetta (PETERSON ET AL. 1987, 165; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 147). El nom alg. d'aquest ocell fa probablement referència a un beneït realment viscut a l'Alguer del vuitcents (Ferran Simó Rimbau?), del qual se'n troba rastre en un poema intitulat "La cançó del sidadu" [1847] (la cançó del tresor), enregistrada per Eduard Toda al llarg de les seves estades a l'Alguer. La composició, en realitat, és una sàtira a uns "destacats" personatges algueresos, inclosos tres canonges, convençuts d'haver localitzat un tresor jueu dins l'església de Santa Creu (TODA 1903, 102: "Bravíssim, senyor *Simó!* ans tots lo creyevan un nap,/ mes de aquí envant ab rahó/ diurem que té sal al cap"). La veu m'ha estat referida només pels pescadors de l'estany de Càlic i han justificat el nom a raó de la manera del vol ondulant del mussol comú (CARIA 1990, 165). La veu ha tingut un ús intern en l'albufera algueresa, mentre que en l'ambient pagesívol i pastoral s'ha imposat "cucurniau" (vd. la fitxa núm. 33). Aquest nom no es troba enregistrat ni en Palomba, ni en Pucci, ni en Torre, ni en Sanna. Tanmateix, aquest darrer dóna una definició de "Simó" que indirectament confirma l'existència del personatge i en definitiva la transposició metafòrica d'aquest nom al mussol (SANNA 1988, 992: "*simó*: m (beneit, estúpid) [...]. Poc intel·ligent, poc viu; maco; estúpid"). Espècie sedentària, té un hàbitat variat però generalment terres conreades més aviat obertes i erms pedregosos; nia als forats d'arbres, en roques, edificis, caus de tot el territori alguerès.

77. solitari [*sulitári*] *Monticola solitarius*, ord. *Passeriformes*, fam. *Muscicapidae*, en cat. merla blava, en it. passero solitario (PETERSON ET AL. 1987, 203; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 308). Ve del llatí *SŌLĪTĀRĪUS* "solitari" (CALONGHI 1954,

2555) i en la forma subs. -a més que a la tenia-, es refereix a la merla blava que en cast. "solitario" o bé en cat occ. "solitari" i correspon a l'espècie en qüestió (DECLC, VIII, 21-58; DCECH, X, 295: *Solo*). Aprofito aquesta avinentesa per rectificar l'accepció de "mussol" proposada per Alcover (DCVB, IX, 998.d). La veu es troba atestada en el *Naixement* de Bartomeu Simon (ASG, b. 701: "Mira, dic, si vols dascreur-ta,/ com cantan lus *solitaris*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 200) i també Cetti dóna prova que "a due spezie di uccelli in Sardegna danno il nome di *Solitario*" (CETTI 1776, 176), lliçó inventariada a Sardenya també a començament de segle (MARCIALIS 1910, 30: *solitariu*, 'passera solitaria') i citada també en la poesia per Ramon Clavellet en la composició "Abril" (SCANU 1964, 315: "m'agrada sol lo cant del *solitari*"). Darrerament la veu ha estat recollida per Pucci (PUCCI 1986-87, 86), mentre que Sanna no n'identifica l'espècie (SANNA 1988, 1003: *Solitari-ó*: "Pardal"). A la veu en qüestió es dóna a l'Alguer també el nom de "Pardal de la malaüra" (Ocell de la malaورانça). La merla blava és una au sedentària. És present en les zones costaneres de Trò, Villa Catardi, Sant Elia, l'escull del Margalló, etc. Nia en els caus de les roques o bé de les cases.

78. tàcola [tákurà] *Corvus monedula*, ord. *Passeriformes*, fam. *Corvidae*, en cat. gralla, en it. *taccola* (PETERSON ET AL. 1987, 243; *Encicl. Uccelli Eur.*, III, 144). La veu arcaisme long. *TAHHALA* "gralla" (REW 8529) procedeix del llatí medieval *TACULA* (DEI, V, 3694) que en sentit figurat - per raó de l'actitud d'aquest ocell-, és aplicat a algunes categories de dones "xarraires o xafarderes". El resultat fonètic d'aquesta veu en l'alg. ens diu que podria ser manlleu a la mateixa manera del sass. *tákkula* (CETTI 1776, 72: "Il corbicino è la *Taccola*; e *taccola* l'appellano i sassaresi con pretto italiano") o bé de l'it. *tàccola* (DES, II, 458); tanmateix, és més probable la procedència sassaresa. Encara que no se'n trobi rastre en cap composició (car no és ocell que pot inspirar el poeta, sinó en sentit dolent), en l'alg. podria haver entrat al llarg del s. XIX. Per bé que veu popular la gralla és quasi sempre present en petits nuclis sobre els nostres campanars, no ha estat inventariada sinó per Pucci i Torre (PUCCI 1986-87, 52; TORRE 1989, 17) i no ha pas per Palomba i Sanna.

Espècie sedentària, té el seu hàbitat en el parc ciutadà, penya-segats costaners a partir de Cap Galera fins a Punta Lliri, en edificis vells i campanars ciutadans. Nia sociablement en edificis ciutadans com el vell Palau Simon, la ximboria de Sant Miquel, etc. o bé als penya-segats costaners.

79. taperita [taparíta] *Alauda arvensis*, ord. *Passeriformes*, fam. *Alaudidae*, en cat. alosa vulgar, en it. *allodola* (PETERSON ET AL. 1987, 185; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 217). La veu sembla ser manlleu del sard on a l'alosa -en un poble no gaire lluny de l'Alguer- li diuen "piatteritta" (DES, II, 303: **prantarióda**). Per un procés d'adaptació i deformació popular, tot basat sobre la metàtesi del radical, l'èxit alguerès que s'ha inventariat correspon a la veu actual, on el sufix

s'ha mantingut igual *-eritta* > *erita*, mentre que el radical -possiblement per analogia amb "tapar"-, ha degenerat en metàtesi. Tanmateix, l'ornitònim sembla ser manlleu del toscà on "panterana, pantiera o bé pantèra" < *PANTHERA* era el nom d'una xarxa per agafar ocells (DEI, IV, 2752; REW 6208). La veu deu haver entrat en l'alg. el segle XIX a raó del fet que se'n troba la seva atestació només en Palomba per primera volta (PALOMBA 1906, 50: "la *taparita*"). Recentment, l'ornitònim ha estat enregistrat per Sanna segons la pronúncia popular (SANNA 1988, 1025: *taparita*) mentre que Torre proposa una variant ortogràfica hipercorregida per desconeixement de la primigènia veu, introduint un /d/ intervocàlica que no hi era (TORRE 1989, 16: *tapadita*). Espècie parcialment migradora, a l'Alguer és present tot l'any; té el seu hàbitat preferit en erms, camps maresmes i dunes de tot el territori; nia a terra.

80. tórtora [*túrtura*] *Streptopelia turtur*, ord. *Columbiformes*, fam. *Columbidae*, en cat. tórtora, en it. tortora (PETERSON ET AL. 1987, 164; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 118). La veu ve del llatí *TURTUR*, -*ŪRE* amb el mateix significat (REW 9009) i la trobem en el sard log. *túrtura* com a possible manlleu de l'it. "tortora" (DES, II, 536: *túrture*; DEI, V, 3837: *Tórtora*.I). La veu alg., per l'èxit fonètic que ens ha arribat -excloent el rotacisme del grup /rt/ > /lt/ degut a influència del sasarés-, podria ser tant catalana com manlleu del sard log., o bé de l'italià. De fet, la /o/ tònica en totes les àrees catalanoparlants és tancada /ó/ (DCVB, X, 388-Fon.) mentre que en l'alg. canvia a /u/ com en prou casos de /o/ tònica o bé àtona. La seva primera atestació d'aquest canvi és en el "Naixement" de Simon (ASG, b. 701: "Mira las tristas *túrturas*"; idem en ARMANGUÉ 1996, 202). Tanmateix, és evident que, tant la lliçó catalana, com la it., ortogràficament, siguin les mateixes; per això, crec que és equivocada la variant proposada per Sanna en el seu "Diccionari" (SANNA 1988, 1071: *Túrtura*), per Pucci (PUCCI 1986-87, 113: "túrtura") i per Torre (TORRE 1989, 19) perquè no respon als criteris de la llengua normativa, ni a la lliçó de procedència. Espècie migradora i de pas per l'estiu, la tórtora té el seu hàbitat predilecte en tota vegetació arborea (oliveres, mates de llentiscle, bardissars, alzines, etc.) on nia.

81. tretxe [*tréçce*] *Sylvia melanocephala*, ord. *Passeriformes*, fam. *Muscicapidae*, en cat. tallarol capnegre, en it. occhiocotto (PETERSON ET AL. 1987, 220; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 378). Veu de probable formació autògena i de natura onomatopeica. El tipus de cant que fa aquest ocell «txa-txa-txa-txa» és xarrameca de notes aspres que són com una matracca de fusta girada ràpidament, seguida per un «triiik-triiik-triiik». D'aquesta veu no es troben rastres documentals però, vista l'edat dels memorialistes deu haver-se format durant el segle XIX; com a veu ornitològica ha estat recollida pels contemporanis Pucci i Torre (PUCCI 1986-87, 120; TORRE 1989, 17) i també per Sanna que no defineix l'espècie (SANNA 1988, 1062). Au parcialment migradora, sedentària i de doble pas a Sardenya, viu en els alzinars, bardissars etc., de tot el terme, on nia.

82. tudó [tuđó - turó] *Columba palumbus*, ord. *Columbiformes*, fam. *Columbidae*, en cat. tudó, en it. colombaccio (PETERSON ET AL. 1987, 163; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 114). La veu ve del ll. vulg. i tardà *TITUS* 'colom silvestre' (REW 8762) que ha donat algunes variants en llengua d'oc (*todon*) i en els dialectes d'Itàlia i de les seves illes (*tutuni*, *tidu*, *tidun*, *tudone*) d'un probable ll. vulg. **TÍTONE* també amb el mateix significat i d'altres translaticis com 'membre viril' encara que no estigui aclarit si el mot resulta d'una imitació del so o bé d'una dita hipocorística (DECLC, VIII, 919). En la variant sardo-log. trobem "tudòne" (CETTI 1776, 137; DES, II, 482; SPANU 1851, I, 403)) a la qual encara que s'hi vulgui aplicar la norma fonètica alg. sobre la transformació d'un mot de pla a un d'agut, el resultat seria "tudò" amb /ò/ oberta, mentre que la lliçó alg. la té tancada com en totes les variants catalanes entre les quals la nostra que podria ser, més aviat, de procedència or/bal (DCVB, X, 571-Fon.). Per bé que arcaica, d'aquesta veu no es troba rastre en cap document; però entre els contemporanis ha estat recollida per Pucci en la seva tesi de llicenciatura (Pucci 1986-87, 48) i resulta encara viva entre el món pagesívol i dels caçadors, on la pronúncia de la /d/ intervocàlica ha vacil·lat entre *tuđó* i *turó*. Espècie parcialment migradora i sedentària a Sardenya, viu en boscos d'alzinars com als Evangelets, el canal de Boyl, les costes de Vallverd o d'oliveres com Santinc, Bonaire, etc. on també nia.

83. vacarju [vakáľǰu] *Burhinus oedicnemus*, ord. *Charadriiformes*, fam. *Burhinidae*, en cat. torlit, en it. occhione (PETERSON ET AL. 1987, 117; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 13). La veu és manlleu del sard-log. "baccàrzu" (SPANU 1851, I, 106) < ll. med. *VACCARIUS* "vaquer o pastor de vaques" (DES, II, 565: *vakkárijū*) amb el mateix significat; però trobem una segona accepció com a veu ornitològica en l'it. "vaccaio" amb el significat de "voltor blanc, cap vaquer" DEI, V, 3971: *vaccàio*). **Vacarju** en l'accepció ornitològica algueresa, recollit també per Torre (TORRE 1989, 15), podria ser de creació autògena i es relacionaria semànticament amb el fet que el torlit és visible en camps conreats a herbatge, a les vores de les vaques quan pasturen. D'aquest nom no s'ha trobat fins ara cap atestació documental, sinó memorialística. Amb la primera accepció la veu ha estat enregistrada per Sanna que -com per altres veus amb sufix *arju* < *-arius* canvia la desinenca /u/ a /o/ (SANNA 1988, 1081: "vacarjo, pastor de vaques; qui custueix les vaques"). Espècie parcialment migradora és sedentària a Sardenya i té el seu hàbitat més congenial en terres conreades com la "tanca de Ferrà", la Segada, Mamuntanes, Sorigueddu, etc. on també nia.

84. valgia (†) [valǰia] *Apus apus*, ord. *Apodiformes*, fam. *Apodidae*, en cat. falciot negre, en it. rondone (PETERSON ET AL. 1987, 173; *Encicl. Uccelli Eur.*, II, 166). Veu pretèrita del llatí *FALCĪCŪLA* "petita falç" (REW 3156) a rao de la forma arquejada que tenen les ales d'aquesta espècie. La veu alg., per l'aspecte

Iloca marina [*Larus argentatus*], ord. Charadriiformes, fam. Laridae, cat. gavinina, it. gabbiano

gaürra [*Colonectris diomedea*], ord. Procellariiformes, fam. Procellariidae, cat. baldriga cendrosa, it. berta maggiore

corbo marí o an(e)dó [*Phalacrocorax carbo i aristotelis*], ord. Pelecaniformes, fam. Phalacrocoracidae, cat. corb marí gros o bé emplomallat, it. cormorano o marangone col ciuffo

garjà [*Ardea cinerea*], ord. Ciconiformes, fam. Ardeidae, cat. berrat pescaire, it. airone cenerino

barbinjul [*Passer domesticus*], ord. Passeriformes, fam. Passeridae, cat. pardal comú, it. passera europea

tretxe [*Sylvia melanocephala*], ord. Passeriformes, fam. Muscicapidae, cat. tallarol capnegre, it. occhiocotto

papéngula [*Hydrobates pelagicus*], ord. Procellariiformes, cat. ocell de tempesta, it. uccello delle tempeste

falc pelegrí [*Falco peregrinus*], ord. Falconiformes, fam. Falconidae, cat. falcó pelegrí, it. falco pellegrino

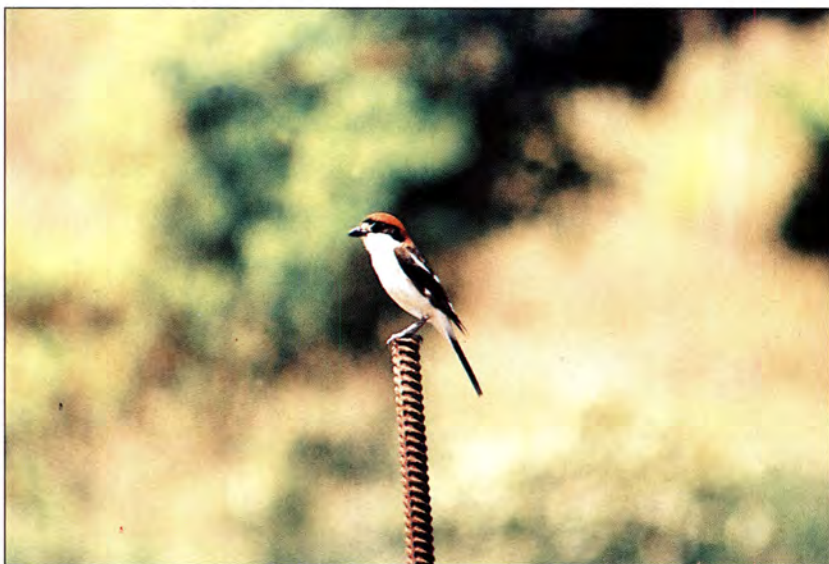
estria [*Tyto alba*], ord. Strigiformes, fam. Tytonidae, cat. òliba, it. barbagianni

cucumiau [*Albene noctua*], ord. Strigiformes, fam. Strigidae, cat. mussol comú, it. civetta

corbo [*Corvus corax*], ord. Passeriformes, fam. Corvidae, cat. corb, it. corvo

montedada [*Lanius senator*], ord. Passeriformes, fam. Lanidae, cat. capsigrany, it. averla capirossa

pinsam [*Fringilla coelebs*], ord. Passeriformes, fam. Fringillidae, cat. pinsà comú, it. fringuello

pardal de Sant Pere [*Merops apiaster*], ord. Coraciformes, fam. Meropidae, cat. abellarol, it. gruccione

cardenera [*Carduelis carduelis*], ord. Passeriformes, fam. Fringillidae, cat. cardenera, it. cardellino

valginya [*Hirundo rustica*], ord. Passeriformes, fam. Hirundinidae, cat. oreneta vulgar, it. rondine

- R. CARIA, *Documents d'història toponímica algueresa: el "Llibre de las Lacanas"*, dins "Revista de l'Alguer", 3 (1992), pp. 175-230.
- R. CARIA, *Els noms de les herbes del camp de l'Alguer*, dins "RdA", 4 (1993), pp. 153-178.
- R. CARIA, *Toponomastica algherese*, Sassari 1993.
- R. CARIA, *El lèxic dels mariners algueresos*, dins "RdA", 6 (1995), pp. 119-208; 7 (1996), pp. 155-214.
- G. CASACCIA, *Dizionario Genovese-Italiano*, Genova 1876.
- T. CASU, G. LAI, G. PINNA, *Guida alla flora ed alla fauna della Sardegna*, Nuoro 1989.
- R. CATARDI, *Rimes alguereses*, Barcelona 1971.
- F. CETTI, *Storia naturale di Sardegna - Gli uccelli della Sardegna*, Sassari 1776.
- M. CHESSA, *Racconti algheresi*, I, Alghero 1976.
- A. CIUFFO, "Cant de Primavera", dins *Catalunya*, 3 (1903).
- Id., *La conquista de Sardenya, cansó epica*, Sàsser 1906.
- J. COROMINES, *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana* (DECLC), LIX, Barcelona 1991.
- J. COROMINES, J. A. PASCUAL, *Diccionario Crítico, Etimológico Castellano e Hispanico* (DCECH) LV, Madrid 1980.
- Dizionario Enciclopedico Italiano*, Ist. Enciclopedia Italiana, voll. I-XII, Roma 1970.
- C. FADDA, *Lus cistus algaresus*, Alghero 1974.
- E. H. GIGLIOLI, *Avifauna italica*, Firenze 1886.
- A. GRIERA, *L'Alguer. Record d'una missió lingüística*, dins "Arxiu de Tradicions Populars", I (1928), pp. 326-329.
- A. GRIERA, *Els elements sards en el català d'Alguer*, dins "Butlletí de Dialectologia Catalana", 10 (1922), pp. 133-139.
- P. E. GUARNERIO, *Il dialetto catalano di Alghero*, in "Archivio Glottologico Italiano", IX (1885-86), pp. 261-364.
- A. JAL, *Glossaire nautique. Répertoire polyglotte de termes de marine anciens et modernes*, Paris 1850.
- V. LANZA, *Vocabolario Sassarese-Italiano*, Sassari 1980.
- C. LEPORI, *Contribuzioni allo studio dell'avifauna sarda*, in "Atti della Società Italiana di Scienze Naturali", 25 (1882), pp. 293-345.
- R. LLULL, *Doctrina Pueril*, Barcelona 1972.
- F. MANUNTA, *Cançons i líriques religioses de l'Alguer catalana*, I-III, Alghero 1988-1990-1991.
- E. MARCIALIS, *Saggio di un catalogo metodico colle denominazioni dialettali delle cinque classi dei vertebrati della Sardegna*, in "Bollettino della Società Romana per gli Studi Zoologici", 6 (1897), pp. 54-67.
- G. MASSALA, *Sonetti storici sulla Sardegna*, Cagliari 1808.
- W. MAYER-LÜBCKE, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, (REW) Heidelberg 1972.

- J. MAYOL SERRA, *Els ocells de les Balears*, Palma de Mallorca 1988.
- M. F. M. MEIKLEJOHN, *Gli uccelli sardi nello specchio della lingua*, estr. da "L'Italia dialettale", 27 (1964), pp. 222-249.
- A. MOCCI, A. SECCI, *Avifauna degli stagni di Cagliari e zone umide sarde in generale*, Cagliari 1986.
- G. MOROSI, *L'odierno dialetto di Alghero in Sardegna*, in "Miscellanea di Filologia e Linguistica in memoria di N. Caix e A. Canello", Firenze 1886, pp. 312-333.
- G. MUZZO, *Vocabolario dialettale Sassarese-Italiano e Italiano-Sassarese*, Sassari 1953-1955.
- M. A. ORELLANA, *Catálogo y descripción d'els pardals de l'albufera de Valencia*, Valencia 1795.
- M. PAGÈS MERCADER, *Estampes de Sardenya*, Barcelona 1960.
- G. PALOMBA, *Tradizioni, usi, costumi di Alghero*, in ASS, 7 (1911), pp. 211-240.
- ID., *Grammatica del dialetto algherese odierno*, Sassari 1906.
- R. PETERSON, G. MOUNTFORT, P. A. D. HOLLON, *Guia dels ocells dels Països Catalans i d'Europa*, Barcelona 1987.
- J. M. PIEL, *Miscelânea de etimologia portuguesa e galega*, Coimbra 1953.
- M. POETTO, *Appunti di etimologia catalana: Algherese valgiña 'rondine'*, dins "Revista de l'Alguer", 6 (1995), pp. 209-212.
- O. POU, *Thesaurus puerilis*, Autore Onophrio Povio Gerundensi, Barcelona 1580.
- A. PRATI, *Vocabolario etimologico italiano*, Torino 1951.
- A. PUCCI, *La denominazione degli uccelli ad Alghero, Sassari e Sorso*, (Tesi di Laurea, Facoltà di Magistero, Università di Sassari, Rel. Prof. Massimo Pittau), a. a. 1986-87.
- P. ROLLA, *Fauna popolare sarda. Miscellanea di dialettologia e toponimia italiana*, Casale 1895.
- G. SANNA, *Diccionari català de l'Alguer*, l'Alguer-Barcelona 1988.
- R. SARI, *Ombra i sol. Poemes de l'Alguer*, Cagliari 1980.
- P. SCANU, *Alghero e la Catalogna*, Cagliari 1964.
- J. MAYOL SERRA, *Els aucells de les Balears*, Mallorca 1988.
- G. SPANU, *Vocabolariu Sardu-Italianu*, Cagliari 1851.
- E. TODA, *L'Alguer, un popolo catalano d'Italia*, a cura di Rafael Caria, Sassari 1981.
- E. TODA, *La poesia catalana a Sardenya*, Barcelona 1903.
- A. TORRE, *L'Estany del Càlic. Efectes dels treballs de bonifica sobre l'avifauna de la llacuna*, dins "L'Alguer", Periòdic alguerès, a. 2, núm. 6 (1989), pp. 7-18.
- A. TORRE, *Osservazioni sulla avifauna della Nurra*, estr. Bollettino della Società Sarda di Scienze Naturali, a. XIII, XIX (1979), pp. 141-170.
- M. L. WAGNER, *Dizionario Etimologico Sardo*, (DES) vols. 3, Heidelberg 1960.